

Tweede tussenrapport onderzoek bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen

Dialogic: dr. Max Kemman, Sonja Kleter MSc, Pim Verhagen MSc, dr. Tessel Blom

Oberon: Anniek van den Hurk MSc, Surya Carrilho MSc

Opdrachtgever:

Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap,
directie Onderwijs en
Studiefinanciering

Publicatienummer:

2022.058.2341

Datum:

Utrecht, 11 december 2023

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1 Introductie.....	6
1.1 Achtergrond van het bestuursakkoord	6
1.2 Onderzoeksopzet	6
1.3 Onderzoeksmethode	8
1.4 Doel van dit rapport en leeswijzer.....	9
2 Overkoepelende aspecten van het bestuursakkoord	10
2.1 Probleemstelling en visie	10
2.2 Samenwerking en governance	10
2.3 Wetstrajecten.....	11
2.4 Financiële middelen.....	13
2.5 Uitdagingen in het algemeen	13
3 Actielijnen van het bestuursakkoord.....	14
3.1 Gezamenlijke actielijnen in het hbo en wo.....	14
3.2 Actielijnen in het hbo	19
3.3 Actielijnen in het wo.....	22
4 2-meting van het bestuursakkoord	30
4.1 Kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen	30
4.2 Ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers.....	38
4.3 Beschikbaarheid indicatoren voor het meten van de effecten van het bestuursakkoord.....	40
5 Observaties en aandachtspunten	42
5.1 Observaties ten aanzien van de stand van het bestuursakkoord	42
5.2 Aandachtspunten voor het bestuursakkoord en onderzoek	44
Bijlage 1. Overzicht beoogde resultaten van het bestuursakkoord.....	45
Bijlage 2. Overzicht interviewrespondenten	48
Bijlage 3. Tabellen 2-meting	49

Samenvatting

Het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen is in oktober 2020 door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), de Vereniging Hogescholen (VH) en Universiteiten van Nederland (UNL) gesloten en heeft, nadat in 2023 is besloten tot verlenging met een jaar, een looptijd tot en met 2024. Met het bestuursakkoord zetten de betrokken partijen in op meer flexibel en op maat opleiden van leraren door beter aan te sluiten bij de eerder opgedane kennis en ervaringen van aankomende leraren en op de beroepspraktijk.

Het bestuursakkoord bestaat uit de volgende tien actielijnen:

1. Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo).
2. Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van de lerarenopleidingen (hbo/wo).
3. Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs (hbo/wo).
4. Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo).
5. Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo).
6. Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken (wo).
7. Modularisering curriculum: in een leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo).
8. Academische opleidingsroutes primair onderwijs (wo).
9. Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo).
10. Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo).

Het ministerie van OCW heeft Dialogic en Oberon gevraagd om onderzoek uit te voeren naar de voortgang en resultaten van het bestuursakkoord. Het onderzoek wordt in drie fasen uitgevoerd: fase 1 loopt van juni 2022 tot december 2022, fase 2 loopt van juni tot december 2023 en fase 3 vindt plaats van mei 2024 tot februari 2025. Het voorliggend rapport betreft de tweede tussenrapportage waarin verslag wordt gedaan van fase 2. Begin 2025 verschijnt de eindrapportage.

Voor dit onderzoek maken we gebruik van diverse onderzoeksmethoden om de stand van activiteiten en de effecten daarvan in kaart te brengen:

- Verdiepende interviews met lerarenopleidingen (n=8).
- Casestudies bij lerarenopleidingen (n=2).
- Bronnenstudie van publicaties en werkdocumenten vanuit de verschillende werkgroepen, de VH en UNL.
- In kaart brengen van kwantitatieve indicatoren voor het bestuursakkoord (2-meting) op basis van data vanuit DUO, UNL¹, de Loopbaanmonitor Onderwijs, en de Nationale Studentenenquête.

Voor het eindrapport zullen aanvullende interviews met lerarenopleidingen en casestudies bij lerarenopleidingen worden uitgevoerd.

¹ [Universitaire aanpak lerarentekort - Feiten en cijfers](#), cijfers gepubliceerd op 9 november 2023.

Conclusies in het kort

De tien actielijnen zijn sinds het vorige rapport verder gevorderd in hun proces. Verkenningen zijn grotendeels afgerond en de meeste actielijnen werken inmiddels naar implementatie van resultaten. Het wetswijzigingstraject om werken met of conform de principes van leeruitkomsten te verankeren in de WHW is na een vertraging gestart. De educatieve module is inmiddels verankerd in de WHW en de WVO 2020. Het wetstraject om zij-instroom in beroep in te bedden in de WHW is niet gestart. De verlenging van de doorlooptijd van het bestuursakkoord met een jaar biedt lerarenopleidingen meer ruimte om werkzaamheden goed uit te voeren, maar het vrijmaken van capaciteit voor werkzaamheden bovenop de reguliere taken blijft een uitdaging.

Verschillende lerarenopleidingen hebben inmiddels ervaring met het implementeren van resultaten van het bestuursakkoord. Er ontstaan geleidelijk *best practices* hoe lerarenopleidingen te flexibiliseren. Verschillende actielijnen (o.a. de beide actielijnen t.a.v. leeruitkomsten voor het hbo en het wo) vragen om herziening of herbezinning van het curriculum en een cultuuromslag binnen lerarenopleidingen. Het bestuursakkoord zet voor die actielijnen veranderingen in beweging die naar verwachting niet voor afloop van het bestuursakkoord 2024 voltooid zullen zijn.

In de casestudies hebben we gesproken met studenten en opleiders van enkele lerarenopleidingen (EMPO en de pabo van Fontys) en vertegenwoordigers vanuit het werkveld gekoppeld aan die opleidingen. Deze betrokkenen waarderen de geïmplementeerde resultaten over het algemeen positief. De respondenten behorende bij Fontys geven aan dat de omslag die het werken met leeruitkomsten in het hbo vereist op korte termijn kan leiden tot lagere studenttevredenheid, voornamelijk rondom beoordeling en toetsing. Hbo-lerarenopleidingen hebben tijd nodig om leeruitkomsten zo duidelijk mogelijk te formuleren en de begeleiding van studenten te optimaliseren.

Het is nog te vroeg om inzicht te krijgen of het bestuursakkoord zal bijdragen aan een hoger aandeel afgestudeerden dat in het onderwijs werkzaam wordt en blijft. Gesprekspartners verwachten dat een betere voorbereiding op de beroepspraktijk hier een positief effect op zal hebben. De 2-meting toont nog geen (eenduidig) positieve trends op (zij-)instroom, studieresultaten, verlaagde uitval of studenttevredenheid.

Het is lastig om kwantitatieve ontwikkelingen bij de lerarenopleidingen toe te schrijven aan het bestuursakkoord. Er zijn veel verschillende ontwikkelingen in het onderwijs en de arbeidsmarkt met verschillende invloeden op deelname van studenten aan lerarenopleidingen.

Aandachtspunten voor het bestuursakkoord

Gezien dit een tussenrapport betreft hebben we nog geen evaluerende conclusies en aanbevelingen. Voor de doorlooptijd van het bestuursakkoord zien we echter vier aandachtspunten waar mogelijk al op kan worden geacteerd:

1. Meer duidelijkheid ten aanzien van **toekomstperspectieven van resultaten**. Het bestuursakkoord ambieert blijvende flexibilisering van de lerarenopleidingen. Verschillende actielijnen werken nu richting implementatie en bestendiging voor na afloop van het bestuursakkoord. Dit levert vragen op over toekomstige financiering van werkzaamheden (bijv. EVC-procedures), bekostiging van de opleiding (bijv. werken met leeruitkomsten) en samenwerkingsverbanden (bijv. regionale allianties). Hierin ligt een rol voor OCW, VH, UNL en de lerarenopleidingen.
2. Meer duidelijkheid over de **wettelijke duurzaamheid van resultaten**. Voor verschillende actielijnen geldt dat duurzame implementatie afhankelijk is van wetswijzigingen en inbedding in de WHW. Het is van belang dat na afloop van het bestuursakkoord niet de situatie ontstaat dat geïmplementeerde resultaten juridisch

onhoudbaar blijken. Dit risico kan bovendien gedurende de looptijd van het bestuursakkoord lerarenopleidingen weerhouden om resultaten te implementeren. Hierin ligt een rol voor OCW.

3. Houd oog op de **afstemming tussen actielijnen ten aanzien van leeruitkomsten en EVC's**. De actielijnen ten aanzien van leeruitkomsten voor hbo en wo en de actielijnen voor EVC's (hbo) en zij-instroom (wo; o.a. op basis van EVC's) kennen een sterke samenhang binnen sectoren (d.w.z. EVC en leeruitkomsten) en tussen sectoren (d.w.z. hbo en wo). Hierin ligt een rol voor VH, UNL en de lerarenopleidingen.
4. Meer duidelijkheid over het **werken met EVC's**. In de gesprekken met opleiders, studenten en werkveld betrokken bij hbo-lerarenopleidingen observeren we verschillende verwachtingen ten aanzien van de EVC's en in welke mate deze worden toegepast in het geschiktheids- of bekwaamheidsonderzoek. Hierin ligt een rol voor VH, UNL en de lerarenopleidingen.

1 Introductie

Het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen is in oktober 2020 door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), de Vereniging Hogescholen (VH) en Universiteiten van Nederland (UNL) gesloten. Met het bestuursakkoord zetten de betrokken partijen in op meer flexibel en op maat opleiden van leraren door beter aan te sluiten bij de eerder opgedane kennis en ervaringen van aankomende leraren en op de beroepspraktijk. Het bestuursakkoord had initieel een looptijd tot en met 2023. Eind 2022 is besloten om de looptijd te verlengen tot eind 2024.

Het ministerie van OCW heeft Dialogic en Oberon gevraagd om onderzoek uit te voeren naar de voortgang en resultaten van het bestuursakkoord. In december 2022 is een eerste tussenrapportage opgeleverd met de stand van het bestuursakkoord.² Begin 2025 verschijnt een meer evaluerende eindrapportage. Voorliggend rapport betreft een additionele tussenrapportage met de stand van zaken eind 2023. Dit rapport is zo opgesteld dat deze zelfstandig leesbaar is.

1.1 Achtergrond van het bestuursakkoord

In het bestuursakkoord zijn drie categorieën ambities opgenomen: gezamenlijke ambities VH-UNL, ambities voor de hbo-lerarenopleidingen en ambities voor de universitaire lerarenopleidingen (ulo's). De VH en UNL hebben een verschillende insteek gekozen. De VH focust op het uitbreiden van het werken met leeruitkomsten naar alle hbo-lerarenopleidingen en het harmoniseren van EVC- en vrijstellingenbeleid. De UNL heeft gekozen voor een aanpak met verschillende projecten waar diverse coalities van ulo's in deelnemen.

Het bestuursakkoord bestaat uit de volgende 10 actielijnen (zie Figuur 1 in de volgende paragraaf, kolom *Throughput*). Deze actielijnen zijn verder uitgewerkt in een set van 35 beoogde resultaten (zie 5 voor een overzicht van alle beoogde resultaten). We maken onderscheid tussen doelstellingen die direct een resultaat vormen en doelstellingen die meer (rand)voorwaardelijk zijn voor flexibilisering. Voor dit tussenrapport staat centraal de voortgang en ervaringen in het proces op de tien actielijnen.

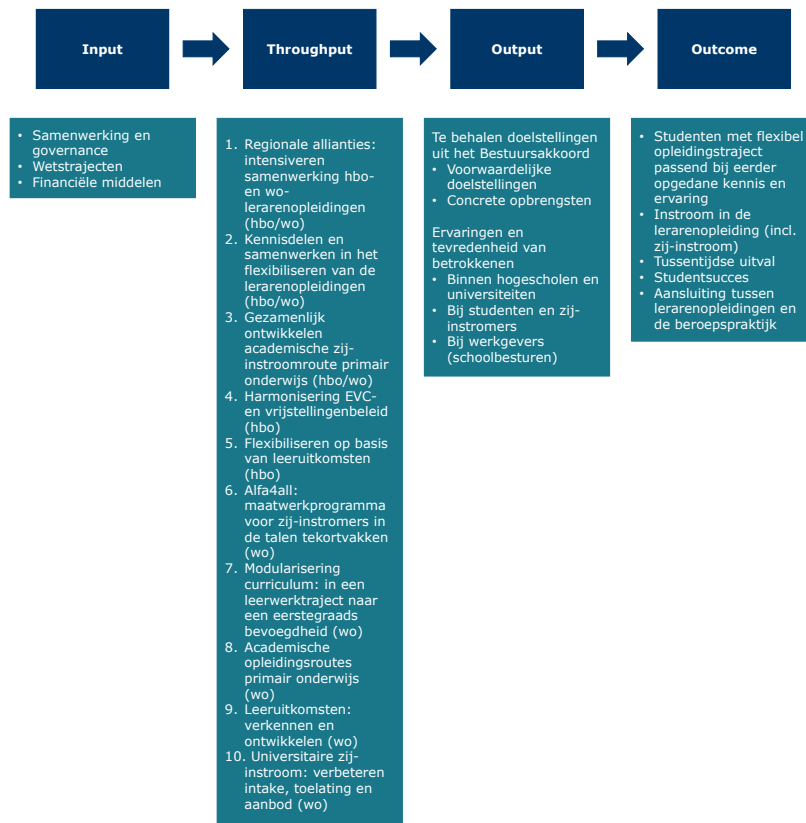
1.2 Onderzoekopzet

In dit meerjarig onderzoek zullen de inzet van de middelen voor de lerarenopleidingen en initiatieven die voortvloeien uit het bestuursakkoord worden gemonitord en geëvalueerd. Voor de monitoring en evaluatie van het bestuursakkoord hanteren we het model van input, throughput, output en outcome om de interventielogica (of de beleidstheorie) expliciet te maken (zie Figuur 1).

In het onderzoek nemen we de financiële middelen, de in ontwikkeling zijnde wet- en regelgeving en aanpalende ontwikkelingen (*input*) als uitgangspunt. Het onderzoek brengt vervolgens vanuit die input in kaart óf en op welke manier de samenwerking tussen de lerarenopleidingen tot stand komt (of verder versterkt wordt) en welke activiteiten worden ondernomen om de beoogde resultaten te realiseren (*throughput*). Het onderzoek brengt vervolgens in kaart wat het directe resultaat is van deze activiteiten (*output*); in hoeverre

² [Tussenrapport onderzoek bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleiding | Rapport | Aanpak Lerarentekort](#)

worden de 35 beoogde resultaten gerealiseerd (op het daarvoor beoogde moment) en wat zijn de ervaringen en tevredenheid van de verschillende betrokkenen, te weten lerarenop-leiders, studenten/zij-instroomers en werkgevers? Vervolgens gaat het onderzoek in op de uiteindelijke gewenste effecten (*outcome*): meer studenten volgen een flexibel opleidingstraject passend bij eerder opgedane kennis en ervaring, de instroom in de lerarenopleidingen (inclusief de zij-instroom) neemt toe, het aantal studenten dat voortijdig de opleiding af-breekt (uitval) vermindert, het aantal studenten dat de lerarenopleiding/zij-instroomtraject succesvol afrondt neemt toe. Figuur 1 geeft dit **analysemodel** schematisch weer.

Figuur 1. Analyse kader van het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

Bij dit analysemodel horen de volgende onderzoeksvragen. Nog niet alle onderzoeksvragen komen in dit tussenrapport aan bod, aangezien het voor een aantal onderdelen nog te vroeg is hier uitspraken over te doen. In het eindrapport (2025) worden alle vragen beantwoord.

Voorwaarden (input)

1. Hoe ziet de verdeling van de financiële middelen die zijn gekoppeld aan het bestuursakkoord eruit? Waar worden deze middelen voor ingezet en in hoeverre ervaren de betrokken partijen deze middelen als toereikend voor de realisatie van de doelen uit het bestuursakkoord?
2. Is het wetsvoorstel voor het werken met leeruitkomsten in het hoger onderwijs met ingang van collegejaar 2022-2023 in werking getreden?
3. Is het traject Zij-instroom in Beroep verankerd in de WHW per 2023?
4. Is het flexstuderen met ingang van studiejaar 2023/2024 wettelijk verankerd?
5. Is de educatieve module van de universitaire lerarenopleidingen wettelijk verankerd?
6. Zijn de uitkomsten van de Macrodoelmatigheidstoets (CDHO) en Toets Nieuwe Opleiding (NVAO) van de Educatieve Master Primair Onderwijs positief?
7. Welke aanpalende ontwikkelingen rond lerarenopleidingen en samen opleiden zijn van invloed op de realisatie van de beoogde resultaten van het bestuursakkoord?

Uitvoering (throughput)

8. Welke activiteiten worden ondernomen om de beoogde resultaten uit het bestuursakkoord te realiseren?
9. Hoe verloopt de samenwerking tussen hogescholen en universiteiten rond de ambities uit het bestuursakkoord?
10. Hoe heeft de samenwerking tussen hogescholen en universiteiten in de regionale allianties vorm gekregen? Wat ervaren de instellingen als opbrengst van de samenwerking in regionale allianties? Wat waren hierbij succes- en risicofactoren?

Resultaten (output)

11. In hoeverre zijn de 35 beoogde resultaten uit het bestuursakkoord gerealiseerd? Hoe is dat verdeeld naar voorwaardelijke doelstellingen en de concrete flexibiliseringsopbrengsten (evc's, leeruitkomsten, modularisering, academische opleidingsroute po en ontwikkeling/verbetering zij-instroom-routes)?
12. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van betrokkenen bij lerarenopleidingen met het ontwikkelproces richting meer flexibilisering binnen de opleidingen?
13. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van betrokkenen bij lerarenopleidingen met het maatwerk en de flexibiliteit van de opleidingstrajecten bij afloop van het bestuursakkoord?
14. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers met het maatwerk en de flexibiliteit van het opleidingstraject?
15. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van werkgevers met de aansluiting van vernieuwde opleidingstrajecten aan de beroepspraktijk?

Effecten (outcome)

16. Wat is de ontwikkeling in de instroom in de lerarenopleiding (incl. ZIB)?
17. Wat is de ontwikkeling in het aantal studenten in de lerarenopleiding met een flexibel opleidingstraject (passend bij eerdere kennis en ervaring)?
18. Wat is de ontwikkeling in de tussentijdse uitval in de lerarenopleiding?
19. Wat is de ontwikkeling in het studentsucces in de lerarenopleiding (diplomering, duur, resultaten)?
20. Wat is de ontwikkeling in de aansluiting tussen lerarenopleiding en de beroepspraktijk?

1.3 Onderzoeksmethode

Voor de tweede tussenmeting van dit onderzoek maken we gebruik van diverse onderzoeksmethoden om de stand van activiteiten en de effecten daarvan in kaart te brengen:

- **Bronnenstudie:** om de activiteiten en resultaten van het bestuursakkoord op te halen analyseerden we publicaties en werkdocumenten vanuit de verschillende werkgroepen, VH en UNL.
- **Verdiepende interviews met lerarenopleidingen:** om de ervaringen met activiteiten en de ervaren effecten te analyseren zijn interviews gehouden met 8 betrokkenen (zie Bijlage 2). Dit betroffen vertegenwoordigers van actielijnen bij lerarenopleidingen, waarbij we bij vier actielijnen twee interviews hebben gehouden. In overleg met OCW, UNL en VH is een selectie gemaakt van de actielijnen waar extra inzichten voor benodigd zijn voor het tussenrapport.
- **Case studies:** om een diepgaander beeld te krijgen van de implementatie van het bestuursakkoord in lerarenopleidingen hebben we in overleg met OCW, UNL en VH twee case studies geselecteerd, waarbij we documentatie van de opleiding

analyseren, (groeps)interviews organiseren met opleiders/begeleiders, deelnemers (studenten/zij-instromers) en vertegenwoordigers van scholen.

In onderstaande tabel geven we per actielijn weer welke onderzoeksmethode gebruikt is.

Tabel 1. Onderzoeksmethoden per actielijn

Actielijn	Bronnen- studie	Inter- views	Case- studie ³
1. Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo)	X	X	
2. Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van de lerarenopleidingen (hbo/wo)	X		
3. Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs (hbo/wo)	X	X	
4. Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo)	X		X
5. Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo)	X	X	X
6. Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken (wo)	X		
7. Modularisering curriculum: in een leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo)	X		
8. Academische opleidingsroutes po (wo)	X		X
9. Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo)	X	X	
10. Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo)	X		

Ten slotte zijn **kwantitatieve indicatoren** in kaart gebracht. Om de kwantitatieve effecten van het bestuursakkoord te monitoren op basis van data vanuit DUO, UNL⁴, de Loopbaanmonitor Onderwijs, en de Nationale Studentenenquête.

1.4 Doel van dit rapport en leeswijzer

Binnen dit onderzoek zijn drie rapporten voorzien, twee tussenrapporten en een eindrapport begin 2025. Dit tweede tussenrapport geeft de tussenstand van het bestuursakkoord eind 2023 weer; we zullen daarom in dit rapport geen evaluerende conclusies presenteren.

In hoofdstuk 2 beschrijven we de overkoepelende aspecten en de *input* van het bestuursakkoord. In hoofdstuk 3 beschrijven we de status van de actielijnen van het bestuursakkoord en de activiteiten en ervaringen daarbinnen (*throughput en output*). In hoofdstuk 4 rapporteren we een 2-meting van de kwantitatieve indicatoren van het bestuursakkoord ter vergelijking met de 1-meting van het vorige tussenrapport en de 3-meting in het eindrapport (*outcome*).⁵ In hoofdstuk 5 vatten we ten slotte enkele observaties samen en identificeren we aandachtspunten voor het verdere verloop van het bestuursakkoord en het vervolg van het onderzoek richting eindrapport.

³ De actielijnen Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid en Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten zijn gezamenlijk onderzocht in één case studie.

⁴ [Universitaire aanpak lerarentekort - Feiten en cijfers](#), cijfers gepubliceerd op 9 november 2023.

⁵ Er is voor het bestuursakkoord geen 0-meting uitgevoerd. Het onderzoek zal zich daarom beperken tot een 1-meting, 2-meting en 3-meting (2024) die inzicht geven in de ontwikkeling van (effecten van) het bestuursakkoord.

2 Overkoepelende aspecten van het bestuursakkoord

In dit hoofdstuk beschrijven we de overkoepelende aspecten van het bestuursakkoord en de benodigde input voor uitvoering. In paragraaf 2.1 gaan we kort in op de visie die ten grondslag ligt aan het bestuursakkoord. In paragraaf 2.2 beschrijven we de samenwerking tussen OCW, VH en UNL en de governance die is ontworpen voor het bestuursakkoord. In paragraaf 2.3 gaan we in op de beoogde wetstrajecten. In paragraaf 2.4 beschrijven we de financiële middelen voor uitvoering. Ten slotte beschrijven we in paragraaf 2.5 enkele algemene uitdagingen in de uitvoering die we hebben opgehaald in de interviews.

2.1 Probleemstelling en visie

Het bestuursakkoord start vanuit de vaststelling dat het onderwijs kampt met een groeiend personeelstekort. Hoewel dit personeelstekort per regio kan verschillen, stelt het bestuursakkoord dat voor het hele land geldt dat er te weinig studenten starten aan de lerarenopleiding om de grote hoeveelheid leraren die met pensioen gaat op te vangen en dat uitval in de lerarenopleidingen moet worden tegengegaan. Daarnaast bestaat bovendien de kwalitatieve ambitie om meer academisch en master opgeleide docenten aan te trekken in het primair en voortgezet onderwijs. De positieve vaststelling is dat volwassenen met werkervaring in toenemende mate geïnteresseerd zijn in een overstap (zij-instroom) naar het onderwijs. De Inspectie van Onderwijs stelt echter vast dat er nog veel verbetering mogelijk (en nodig) is wat betreft maatwerk voor zij-instromers en deeltijders in zowel de programmering als organisatie van de lerarenopleidingen.⁶ Zodoende stelt het bestuursakkoord dat veranderingen in de lerarenopleidingen, zowel in de deeltijd als de voltijd, nodig zijn om de toestroom aan zij-instromers aan te kunnen en te voorkomen dat zij onnodig uitvallen.

OCW, VH en UNL delen hiervoor de visie voor 2025 bestaande uit vier kernonderdelen:

1. Iedereen die leraar wil en kan worden, kan een gepersonaliseerd traject volgen.
2. Met het starten van een lerarenopleiding start ook een doorgaande leerlijn in de ontwikkeling van de leraar.
3. Er is een structurele dialoog tussen scholen en lerarenopleidingen, waarbij ook de beroepsgroep wordt betrokken.
4. Lerarenopleidingen werken samen om potentiële leraren een zo passend mogelijk opleidingsaanbod te bieden, afgestemd op hun ontwikkelbehoeften.

De activiteiten van het bestuursakkoord dragen bij aan het realiseren van deze visie voor 2025.

2.2 Samenwerking en governance

Het bestuursakkoord betreft een akkoord tussen OCW, UNL en de VH. Hierin is het ministerie van OCW verantwoordelijk voor de randvoorwaarden van uitvoering; verstrekking van de financiële middelen (zie paragraaf 2.4) en werk aan verankering in wetgeving (zie paragraaf 2.3). UNL coördineert de activiteiten van de ulo's op de actielijnen specifiek voor het wo. De

⁶ Inspectie van het onderwijs (2019). Maatwerk voor aankomende leraren. Een onderzoek naar maatwerk in deeltijdopleidingen.

VH coördineert de activiteiten van de hbo-lerarenopleidingen op de actielijnen specifiek voor het hbo.

Voor de uitvoering van haar actielijnen heeft de **UNL** de verantwoordelijkheden belegd bij het samenwerkingsverband van de universitaire lerarenopleidingen: de Interuniversitaire Commissie Lerarenopleidingen (ICL).⁷ De ICL bestaat uit een kamer voor de opleidingen tot leraar in het basisonderwijs (ICL PO) en een kamer voor opleidingen tot leraar in het voortgezet onderwijs (ICL VO). Vertegenwoordigers van beide kamers vormen samen met medewerkers van de UNL een zogenaamde regiegroep. De regiegroep coördineert projectgroepen die per actielijn uit het bestuursakkoord projecten uitvoeren. Per actielijn zijn projectgelden beschikbaar gemaakt die door de projectgroepen besteed worden. Besluitvorming vindt plaats in de Bestuurlijke Werkgroep Leraren (BWL) van de UNL, op basis van advies van de regiegroep.

Voor de uitvoering van haar actielijnen heeft de **VH** een kerngroep waarin alle typen lerarenopleidingen zijn vertegenwoordigd.⁸ De kerngroep was betrokken bij het opstellen van het bestuursakkoord en heeft de werkgroepen voor de hbo-actielijnen samengesteld. Voor de dagelijkse aansturing is een projectmanagementteam (PMT) aangesteld, welke na het vastleggen van het bestuursakkoord in het leven is geroepen. Het PMT organiseert de werkgroepen, de leden van het PMT zijn daarbij de portefeuillehouders van de werkgroepen. Het programmabureau 10voordeleraar⁹ verleent ondersteuning aan de kerngroep, het PMT en de werkgroepen. De VH heeft daarnaast klankbordgroepen voor feedback vanuit het werkveld georganiseerd. Besluitvorming vindt vervolgens meestal plaats in de Stuurgroep Lerarenopleidingen. In sommige gevallen worden besluiten tot uitvoering en implementatie in de instellingen genomen op de algemene vergadering van bestuurders van de lerarenopleidingen.

Het landelijk dekkende netwerk van **regionale allianties** kennen hierbij hun eigen governance als specifieke samenwerking tussen een aantal hbo-lerarenopleidingen en ulo's (zie paragraaf 3.1.1). Hierbij is een gedeeld penvoerderschap gedefinieerd tussen een hogeschool en een universiteit, waarbij de penvoerders de budgetten (komend vanuit respectievelijk VH en UNL, zie paragraaf 2.4) beheren.

Hoewel UNL en VH de concrete uitvoering van actielijnen parallel aan elkaar uitvoeren, gebeurt dit met regelmatige onderlinge afstemming. Bovendien werken de regiegroep en het PMT samen op gezamenlijke ambities van het bestuursakkoord, waaronder de regionale allianties (zie paragraaf 3.1.1), academische zij-instroom primair onderwijs (zie paragraaf 3.1.3) en projecten op flexibiliseren van de lerarenopleidingen (zie paragraaf 3.1.2) zoals professionalisering lerarenopleiders en netwerk flexibilisering.

2.3 Wetstrajecten

In het bestuursakkoord is afgesproken dat OCW zich inzet voor de juridische en beleidsmatige randvoorwaarden voor de resultaten van het bestuursakkoord. Zo moet voorkomen worden dat in experimenten of actielijnen aanpassingen in de lerarenopleidingen worden doorgevoerd die door gebrek aan juridische verankering na het bestuursakkoord weer moeten worden teruggedraaid. Hiervoor loopt een aantal trajecten.

⁷ [Over ons - Universitaire aanpak lerarentekort](#)

⁸ [Organisatie — Leraren voor morgen](#)

⁹ [Programma 10voordeleraar](#)

Het werken met of conform de principes van **leeruitkomsten** wordt in het bestuursakkoord verder uitgewerkt en geïmplementeerd op hbo-lerarenopleidingen (zie paragraaf 3.2.2) en ulo's (zie paragraaf 3.3.4). In juni 2023 is een voorstel voor de wijziging van de WHW voor de verankering van de leeruitkomsten ingediend,¹⁰ waarin op drie gebieden wijzigingen worden voorgesteld. Het wetsvoorstel stelt ten eerste voor de uitbreiding naar voltijdsopleidingen met een substantiële praktijkcomponent (waaronder lerarenopleidingen). Ten tweede het inrichten van een overgangsregeling voor opleidingen die deel hebben genomen aan het experiment accreditatie onvolledige opleidingen. Ten slotte de verankering van het instemmingsrecht van de opleidingscommissies op de totstandkoming van het studieplan. De nota van wijziging ligt voor en is niet-controversieel verklaard.¹¹ Bespreking van de wetwijziging staat gepland voor begin 2024. Het streven in het bestuursakkoord was dat de verankering van de leeruitkomsten vanaf het collegejaar 2022-2023 gerealiseerd zou zijn.

In het bestuursakkoord schrijft OCW de randvoorwaarde om **zij-instroom in het beroep** (ZiB) met een wetsvoorstel per 2023 in te bedden in de WHW. Sindsdien is in de werkagenda Samen voor het beste onderwijs¹² opgenomen dat er twee scenario's mogelijk zijn. Ten eerste, ZiB inbedden in de wet WHW. Het tweede scenario is om de route te verbeteren via de subsidieregeling zij-instroom.¹³ In het bestuurlijk overleg van juli 2023 is ingestemd met het voornemen om verder te investeren in het verhogen van de toegankelijkheid en verdere flexibilisering van lerarenopleidingen voor zij-instromers. Medio 2024 wordt dit plan voorgelegd aan het bestuurlijk overleg. Besluitvorming voor het al dan niet inbedden van ZiB (eerste scenario) is voorzien in 2027. De lerarenopleidingen benutten de tijd tot en met 2026 voor de doorontwikkeling van de lerarenopleidingen en het onderzoeken in hoeverre inbedding haalbaar en wenselijk is. De verdere investering is gericht op zowel zij-instroom in het hbo als wo. Dit betreft onder andere de doorontwikkeling van het EVC-assessment, het geschiktheidsonderzoek en de uitbreiding van de bestaande zij-instroomtrajecten met versnelde trajecten. Ook aandacht voor registratie van bevoegdheden, de bekostiging, samenwerking binnen de regio en kwaliteitsborging zullen onderdeel zijn van het plan van aanpak.

In 2023 is ingestemd met het wetsvoorstel waardoor de **educatieve module** is verankerd in de WHW en de WVO 2020.¹⁴ Hiermee is het experiment van de educatieve module omgezet naar een structurele regeling. Het is in de huidige constructie echter niet mogelijk om binnen een master een tweedegraads bevoegdheid af te geven, zoals initieel het plan was.

Een externe ontwikkeling die mogelijk van invloed is op het bestuursakkoord is de discussie omtrent een herziening van het **bevoegdhedenstelsel**. In de werkagenda van het Onderwijsakkoord¹⁵ van juni 2022 is de actielijn *Optimaliseren van het bevoegdhedenstelsel*

¹⁰ [Beslisnota's bij nota's over wetsvoorstel Wet leeruitkomsten hoger onderwijs | Beleidsnota | Rijksoverheid.nl](#)

¹¹ [Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek houdende de verankering van eenheden van leeruitkomsten in die wet \(Wet leeruitkomsten hoger onderwijs\) | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

¹² Ministerie van OCW, PO-raad, VO-raad, MBO-raad, UNL, VH (2022, juni). Werkagenda Samen voor het beste onderwijs.

¹³ [Regeling subsidie zij-instroom - BWBR0039459 \(overheid.nl\)](#)

¹⁴ [Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, de Wet studiefinanciering 2000 en de Wet voortgezet onderwijs 2020 houdende de verankering van het experiment educatieve module en enkele andere aangelegen wijzigingen op het gebied van de lerarenopleiding | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

¹⁵ Ministerie van OCW (juni 2022). Werkagenda Samen voor het beste onderwijs.

opgesteld. Onderdeel van de actielijn is om in 2023 te starten met twee à drie experimenten op bestaande knelpunten rondom bevoegdheden om te bepalen of hierbij gewenste wettelijke aanpassingen duidelijk worden. In mei 2023 zijn scholen opgeroepen om een casus aan te leveren die zou kunnen dienen als experiment.¹⁶ Er is een toetsingskader ontwikkeld om de casussen te selecteren.¹⁷ Besluitvorming ligt voor in het bestuurlijk overleg van eind 2023.

2.4 Financiële middelen

Over de gehele doorlooptijd van het bestuursakkoord stelt OCW in totaal €22 miljoen beschikbaar voor de (impuls)financiering van werkzaamheden, specifiek voor de trajecten rondom leeruitkomsten, EVC- en vrijstellingenbeleid en zij-instroom en overstaptrajecten. Na afstemming tussen VH en UNL wordt hiervan 70% beschikbaar gesteld aan het hbo en 30% aan het wo. De middelen worden verdeeld via begrotingen opgesteld onder verantwoordelijkheid van de VH (voor het hbo) en de UNL (voor het wo). Met de verlenging van de doorlooptijd zijn de middelen herverdeeld over de jaren. Gesprekspartners geven aan dat de beschikbare financiële middelen over het algemeen toereikend zijn voor het realiseren van de ambities en doelstellingen van het bestuursakkoord. Dit beeld is niet veranderd ten opzichte van de vorige rapportage.

2.5 Uitdagingen in het algemeen

In de verschillende interviews zijn een aantal uitdagingen opgehaald die worden ervaren over meerdere actielijnen dan wel voor het gehele bestuursakkoord van toepassing zijn.

Verschillende uitdagingen houden verband met **capaciteit en doorlooptijd**. Verlenging van de doorlooptijd van het bestuursakkoord is noodzakelijk gebleken om te komen tot succesvolle oplevering van resultaten. De grootste uitdaging die ervaren wordt is gebrek aan capaciteit die benodigd is om werkzaamheden uit te voeren. De werkzaamheden dienen uitgevoerd te worden door lerarenopleidingen bovenop hun reguliere taken. Daarnaast vragen actielijnen om aanpassingen aan de lerarenopleidingen die meer tijd vergen dan de doorlooptijd van het bestuursakkoord. Zo geldt voor de beide actielijnen met betrekking tot leeruitkomsten in het hbo en het wo dat deze vragen om herziening of herbezinning van het curriculum. Hierbij wordt bovendien aangegeven dat het werken met leeruitkomsten een cultuuromslag vraagt binnen lerarenopleidingen. Het is daarmee niet de verwachting dat na afloop van het bestuursakkoord eind 2024 alle veranderingen ingezet door het bestuursakkoord voltooid zullen zijn.

Een uitdaging voor diverse actielijnen is, daarop volgend, het vermogen om deze te **bestendigen en doorontwikkelen** na afloop van het bestuursakkoord. Voor bijvoorbeeld de regionale allianties geldt dat hiervoor geen structurele financiering voorzien is. Voor enkele actielijnen geldt dat deze geadopteerd (kunnen) worden door de lerarenopleidingen en zo verduurzaamd worden. Dit geldt bijvoorbeeld al voor Alfa4all. De faculteiten van letteren- en geesteswetenschappen van alle universiteiten hebben eind 2023 kenbaar gemaakt Alfa4all te adopteren, zodat Alfa4all ook na afloop van het bestuursakkoord blijft bestaan.

¹⁶ [Oproep casussen experimenten bevoegdheden - VO-raad](#)

¹⁷ [Instroom lerarenopleidingen daalt nog verder - VO-raad](#)

3 Actielijnen van het bestuursakkoord

In dit hoofdstuk beschrijven we per actielijn het doel, de beoogde activiteiten, de stand van zaken ten aanzien van de beoogde resultaten en een reflectie van gesprekspartners op het verloop van de actielijn. Het doel en de beoogde activiteiten staan vast en zijn hetzelfde als in de vorige rapportage. De stand van zaken beschrijft de situatie eind 2023 op basis van deskstudie en eventueel waar aanwezig interviews. De reflectie is alleen opgenomen voor de actielijnen waar is gesproken met lerarenopleidingen in de interviews of casestudies. In paragraaf 3.1 beschrijven we de gezamenlijke actielijnen in het hbo en wo. In paragraaf 0 beschrijven we de actielijnen in het hbo. In paragraaf 3.3 beschrijven we ten slotte de actielijnen in het wo.

3.1 Gezamenlijke actielijnen in het hbo en wo

3.1.1 Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen

Doel

Het realiseren van ten minste twee regionale allianties is een van de ambities uit het bestuursakkoord. In de regionale allianties bundelen de lerarenopleidingen van hogescholen en universiteiten hun krachten om: 1) tegemoet te komen aan de urgente vraag naar voldoende goed opgeleide leraren, 2) beter gebruik te maken van elkaars expertise en 3) potentiële leraren een zo helder, flexibel en passend mogelijk opleidingsaanbod te bieden.¹⁸

In de allianties werken lerarenopleidingen gezamenlijk aan: a) beter afgestemde, deels geïntegreerde en flexibele opleidingsroutes voor specifieke doelgroepen, waaronder de academische pabo; b) professionalisering van lerarenopleiders; c) het ontwikkelen van leeruitkomsten voor eerstegraads lerarenopleidingen; d) de begeleidingssystematiek en didactiek voor volwassenen; e) onderwijsontwikkeling en onderwijsonderzoek (aansluitend op de adviezen voor een versterkte kennisinfrastructuur in het onderwijs).¹⁹

Activiteiten

Er zijn zeven regionale en twee bovenregionale allianties gevormd. De zeven regionale allianties zijn: 1) Alliantie Lerarenopleidingen Metropoolregio Amsterdam (ALMA), 2) Educatieve Alliantie Zuid-Holland (EAZH), 3) Noordelijke Educatieve Alliantie (NEA), 4) Oost Werkt, 5) Regionale Alliantie Zuidoost-Nederland (RA-ZON), 6) Utrecht Leert OpleidersAlliantie (ULOA) en 7) Zuidelijke Educatieve Alliantie (ZEA). De twee bovenregionale allianties zijn: 1) Groene Educatieve Alliantie (GEA) en 2) Educatieve Levensbeschouwelijke Alliantie (ELA). Het bovenregionale karakter van deze twee allianties hangt samen met het feit dat de allianties zich richten op lerarenopleidingen die voor het hele land opleiden. Beide bovenregionale allianties zijn weer verbonden aan een regionale alliantie; GEA is verbonden aan RA-ZON en ELA aan ULOA. De bovenregionale allianties hebben de bestuurlijke opdracht gekregen om verbinding te leggen met een regionale alliantie

De vorm en inhoud van de regionale allianties verschillen, afhankelijk van de opgaven en behoeften in de regio.²⁰ Waardoor ook de doelstellingen van de regionale allianties

¹⁸ OCW, VH, VSNU (2020). Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

¹⁹ Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

²⁰ Zie [Lerarenvoormorgen.nl](https://lerarenvoormorgen.nl). Op de [website van de VH](https://www.vh.nl) is per alliantie een uitgebreide beschrijving te vinden (o.a. over deelnemers, verzorgingsgebied, ambitie/doelstelling, speerpunten en partners).

verschillen. Zo zijn er allianties die inzetten op diverse opleidingstrajecten om meer zij-instromers aan te trekken of om zittende leraren nieuwe onderwijsbevoegdheden te laten behalen. Andere allianties zetten in op de optimalisering van assessments zodat de student een juiste opleidingsroute vindt binnen het bestaande aanbod.²¹ Verder zijn sommige allianties complex samengesteld en bevatten ze veel partners. Daardoor ging in eerste instantie veel aandacht uit naar wederzijdse kennismaking. Een positief effect is echter dat men elkaar hierdoor wel beter heeft weten te vinden.

Verder worden drie keer per jaar kennisdelingssessies georganiseerd met de VH, UNL en de allianties.²² Ook is er doorgaans drie à vier keer per jaar bestuurlijk overleg van de allianties over de strategische planning, komt er een kernteam maandelijks samen om de operationele werkzaamheden op te volgen en zijn er diverse werkgroepen ingericht die verantwoordelijk zijn voor het uitzetten van de concrete projecten.²³

Stand van zaken in 2023²⁴

Het beoogde resultaat voor de actielijn regionale allianties zoals opgenomen in het bestuursakkoord – namelijk dat er in 2022 op in ieder geval twee plekken regionale lerarenallianties zijn gevormd – is behaald. De hbo- en wo-lerarenopleidingen hebben zeven regionale en twee bovenregionale allianties opgericht om de samenwerking tussen lerarenopleidingen te versterken.

De ambities van de allianties liggen op het gebied van regionale assessmentaanpakken, afstemming met onderwijsloketten, inductie, de inventarisatie en het beter ontsluiten van hun gezamenlijke aanbod en routes, en gezamenlijke kennisontwikkeling. Meerdere allianties hebben inmiddels een eigen website in de lucht.²⁵

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

De reflectie is gebaseerd op gesprekken met twee regionale allianties en de voortgangsrapportage van UNL en VH.

Uit het tussenrapport van 2022 bleek al dat het regionale karakter van de allianties voor uitdagingen zorgde. De samenwerking tussen het scholenveld en de lerarenopleidingen is verbeterd, aldus de allianties die we gesproken hebben. Dit blijkt ook uit de documenten die we ontvangen hebben.

De twee allianties die we gesproken hebben geven aan dat het oprichten van de regionale allianties ervoor heeft gezorgd dat de bestaande samenwerkingen tussen instellingen zijn verstevigd en dat hier ook nieuwe instellingen bij zijn aangehaakt. Vaak betreft het kleinere opleidingen of instellingen die geografisch wat verder weg liggen en die sinds de start van de allianties pas aangesloten zijn bij de grotere instellingen. De grootte van de instelling kan wel leiden tot verschillen, aangezien grotere instellingen vaak makkelijker iemand kunnen afvaardigen dan kleine instellingen binnen de alliantie. Aan de andere kant zijn kleine instellingen soms weer slagvaardiger in het doorvoeren van vernieuwingen. De nieuwe

²¹ Bijvoorbeeld: de Noordelijke Educatieve alliantie werkt met een bovenregionaal assessmentcentrum voor zij-instromers.

²² Gespreksverslag kennisdelingssessie regionale allianties.

²³ Desplenter, L. (2022, 5 april). Voorzittersverslag Peerreview Projectplannen allianties.

²⁴ Op basis van aangeleverde documenten en interviews met twee regionale allianties.

²⁵ Bijvoorbeeld RA-ZON, waar op de website onder andere de opleidingsroutes naar leraarschap en de samenwerkingen rondom SO&P, RAP en de onderwijsregio's, in kaart zijn gebracht. Zie <https://net-werkonderwijsprofessionals.nl/>

samenwerkingen en de bijbehorende verschillen tussen de instellingen zorgen voor een meerwaarde voor alle partijen.

De ambities vanuit het Bestuurlijk Overleg Lerarenstrategie wat betreft de onderwijsregio's²⁶ en de rol en plek van de allianties hierin is lang onduidelijk geweest voor de allianties die we gesproken hebben. Ze zijn niet of nauwelijks betrokken bij het ontwikkelen van de onderwijsregio's. De communicatie vanuit OCW aan de allianties hierover heeft men ook niet als helpend ervaren. Inmiddels hebben ze een beter beeld over hoe ze een rol kunnen vervullen voor de onderwijsregio's. Ze benoemen dat ze mogelijkheden zien om een rol te vervullen in het verbinden van partijen, het verbinden van landelijke en regionale ontwikkelingen, kennisontwikkeling/-deling en het verbeteren van de toegang tot het regionale opleidingsaanbod, vaak in samenspraak met onderwijsloketten. Tevens kan er gebruik gemaakt worden van al bestaande samenwerkingen waardoor deze niet opnieuw hoeven worden opgebouwd binnen de onderwijsregio's. De allianties geven aan het belangrijk te vinden dat de regionale allianties als entiteit herkenbaar blijven.

Uit de voortgangsrapportage van VH en UNL over de allianties blijkt de onduidelijkheid over het perspectief voor de samenwerking in de onderwijsregio's minder. Er wordt wel genoemd dat de allianties zich heroriënteren op hun opdracht, rol en positie. Voor alle allianties geldt wel dat er onzekerheid is over de voortgang in de toekomst, vanwege het ontbreken van duurzame financiering. De allianties zijn op dit moment geen onderdeel van de subsidieregeling voor onderwijsregio's. Enkele allianties pleiten ervoor om de financiering van de allianties wel op te nemen in de subsidieregeling van de onderwijsregio's ten behoeve van de verduurzaming van de allianties.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Voor dit tussenrapport zijn geen gesprekken gevoerd met lerarenopleidingen waarin is gereflecteerd op deze actielijn.

3.1.2 Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van de lerarenopleidingen

Doel

Met het doel om iedere student maatwerk te kunnen leveren, zijn hogescholen en universiteiten bezig om gezamenlijk structurele kennisdeling en samenwerking vorm te geven. Dit doen zij onder andere door samen projecten uit te voeren en kennisdelingssessies zoals bijeenkomsten, congressen en conferenties te organiseren.

Stand van zaken 2023²⁷

In 2022 hebben er diverse kennisdelingssessies plaatsgevonden tussen hbo- en wo-lerarenopleiders, onder andere over erkenning van EVC's, academische po-routes, regionale allianties en leeruitkomsten. Daarnaast zijn er op 6 oktober 2022 en 10 november 2023 werkconferenties georganiseerd in het kader van het Bestuursakkoord. De tweede conferentie werd gecombineerd met de landelijke studiedag over flexibilisering van de Velon. De samenwerking met de Velon was onder andere bedoeld om een bredere groep opleiders uit zowel lerarenopleidingen als scholen te betrekken bij het thema flexibilisering.

Er worden binnen bestaande netwerken waar hogescholen en universiteiten in participeren, kennis en ervaringen gedeeld over het flexibiliseren van de lerarenopleidingen. Hiervoor is

²⁶ [Regio's | Aanpak Lerarentekort](#)

²⁷ VH en UNL (2023, mei). Voortgangsupdate gezamenlijke projecten VH en UNL bestuursakkoord flexibilisering.

vooral nog geen nieuw 'netwerk flexibilisering lerarenopleidingen' opgericht. Ondertussen wordt geprobeerd zoveel mogelijk aan te sluiten bij andere initiatieven van netwerken waar (onderdelen van het bestuursakkoord) worden besproken (bij organisaties als Velon) of bij bestaande netwerken waar relevante onderwerpen worden besproken (zoals netwerk programmatisch toetsen).

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Voor dit tussenrapport zijn geen gesprekken gevoerd met lerarenopleidingen waarin is gereflecteerd op deze actielijn.

3.1.3 Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs

Doel

Met de oprichting van de academische zij-instroomroutes primair onderwijs (zij-instroom in beroep en zij-instroom in opleiding) wordt ingespeeld op een groep zij-instromers met een universitaire vooropleiding. Het uitgangspunt is dat het traject hierdoor aantrekkelijker is voor deze doelgroep waardoor de instroom van studenten in het zij-instroomprogramma en daarmee in het onderwijs wordt vergroot.

Activiteiten

De academische zij-instroomroutes primair onderwijs zijn ontwikkeld in nauwe samenwerking tussen hogescholen en universiteiten in Amsterdam (UvA, VU, HvA, IPABO), Leiden (HS Leiden, Universiteit Leiden) en Utrecht (UU, HU, Marnix Academie). Bij het ontwikkelen van de academische zij-instroomroutes hebben de opleidingen voortgebouwd op de bestaande samenwerkingen en contacten van de academische pabo's.

In Leiden is er vormgegeven aan de academische zij-instroomroute door vakken uit het reguliere zij-instroomtraject te veracademiseren. Met veracademiseren wordt bedoeld dat een bestaand vak van een hogeschool met academische oriëntatie wordt verrijkt en in samenwerking met de universiteit wordt ontwikkeld en onderwezen. In Amsterdam kunnen studenten van de zij-instroomroute aanschuiven bij een bachelorvak van de universiteit. De hogeschool en universiteit bepalen samen welke vakken hiervoor geschikt zijn. Utrecht heeft een route ontwikkeld (de MPabo) waarbij studenten een masteropleiding aan de UU combineren met de verkorte deeltijdpabo aan de HU.

Stand van zaken 2023²⁸

In de regio's Amsterdam, Leiden en Utrecht is in het collegejaar 2022-2023 voor de eerste keer de academische zij-instroomroute aangeboden. In Amsterdam en Leiden kunnen studenten zich binnen de reguliere zij-instroom in beroep aanmelden voor de academische vakken. Studenten van de MPabo in Utrecht schrijven zich voor twee opleidingen in: de verkorte deeltijdpabo aan de HU en een deeltijdmaster Educational Sciences aan de UU. Momenteel is er nog sprake van een bescheiden instroom in de routes.

De MPabo is gekoppeld aan de deeltijdmaster Educational Sciences. Doordat de ingangseisen van deze master vrij strikt zijn, is er maar een beperkte instroom mogelijk. De ambitie is om de MPabo verder uit te bereiden, zodat studenten ook andere masters van de UU kunnen combineren met de verkorte deeltijdpabo aan de HU. Binnenkort wordt er een behoefteanalyse uitgevoerd om te achterhalen bij welke opleidingen hier interesse naar is.

²⁸ Op basis van aangeleverde documenten en interviews met twee lerarenopleidingen.

In Leiden is het aantal veracademiseerde vakken uitgebreid van twee naar vier. De vakken zijn toegankelijk voor zij-instromers in beroep en deeltijdstudenten. In totaal telt de academische route 20EC van de 120EC.

In Amsterdam betrof het initiële plan twee tracks van elk twee vakken. In het najaar van 2022 bleek alleen animo voor de pedagogische track. In overleg is daarom besloten om voorlopig alleen deze track aan te bieden (één vak per jaar).

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

De reflectie is gebaseerd op gesprekken met twee lerarenopleidingen en de voortgangsrapportage van UNL en VH.

Er zijn grote verschillen in hoe Amsterdam, Utrecht en Leiden de academische zij-instroomroute primair onderwijs vormgeven. In Amsterdam en Leiden zijn de academische zij-instroomroutes een keuzemogelijkheid binnen het reguliere zij-instroomtraject, waarbij er in Leiden nieuwe vakken zijn ontwikkeld en in Amsterdam studenten van de zij-instroom aanschuiven bij vakken aan de universiteit. Bij de MPabo in Utrecht wordt de deeltijdpabo met de master Educational Sciences gecombineerd. De route in Utrecht is dus niet gericht op zij-instromers, maar op studenten die twee deeltijdtrajecten naast elkaar volgen.

Doordat de opleidingsroutes van elkaar verschillen, zijn er ook verschillen in diplomering. Zo ontvangen studenten van de MPabo na het afronden van het traject een hbo-bachelordiploma en een masterdiploma. In Leiden krijgen studenten in aanvulling op hun diploma een certificaat dat wordt uitgegeven door de hogeschool.

Door de ontwikkeling van de uiteenlopende academische routes, zijn de begrippen 'academische route' en 'academische leerkracht' steeds breder geworden. Om potentiële studenten duidelijkheid te bieden over de verschillende routes, is heldere en correcte informatievoorziening op o.a. de website van het Onderwijsloket essentieel. De informatie over de academische zij-instroomroutes in Amsterdam en Leiden op de website van het Onderwijsloket was een tijd niet correct. Zo stond er dat Amsterdam en Leiden een gezamenlijk traject aanbieden, terwijl het twee aparte routes betreft. Ook meer bekendheid, zowel binnen de eigen opleidingsinstituten als landelijk, zou helpen om de routes meer op de kaart te zetten. Een landelijke campagne is in ontwikkeling, deze start in het najaar van 2024.

Op basis van de eerste evaluaties concluderen de gesproken opleidingen (zowel ZiB als de MPabo) dat studenten over het algemeen tevreden zijn. Op basis van de evaluaties zijn enkele aanpassingen gedaan in het aanbod, zoals het uitbreiden van het aantal veracademiseerde vakken in Leiden en het reduceren van het aantal vakken in Amsterdam.

Bij het ontwikkelen van nieuwe opleidingsroutes, zoals de MPabo, komen veel vragen rondom de financiering en wet- en regelgeving kijken. De MPabo is gericht op studenten die al een bachelor en soms ook een masterdiploma hebben behaald, waardoor het voor studenten niet altijd duidelijk is hoeveel collegegeld zij moeten betalen voor de MPabo. Ook voor de financiering die de instellingen ontvangen maakt het uit of de student zich eerst inschrijft voor de deeltijdpabo of voor de master Educational Sciences. Vanuit de MPabo is er behoefte aan een vast aanspreekpunt rondom de financiering en wet- en regelgeving.

Binnen de opleidingen wordt er ook nagedacht over de verduurzaming na afloop van het bestuursakkoord en de financiering van de routes. Hierbij spelen ook vragen over de rol van de betrokken instellingen: wie is kartrekker, wie haakt aan? Ook draagvlak speelt een rol: is de nieuwe route een project van een enkele opleiding of wordt het breed gedragen door de gehele instelling. De komende periode is de verduurzaming van de trajecten een aandachtspunt binnen elk traject.

3.2 Actielijnen in het hbo

3.2.1 Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid

Doel

Met het gebruik van EVC's (eerder verworven competenties) doen lerarenopleidingen bij de start van de opleiding recht aan wat iemand elders al geleerd heeft in relatie tot het beroep van leraar door deze competenties te kwalificeren. Dit kan zijn op zowel vakinhoudelijk, didactisch of pedagogisch gebied én op de brede professionele basis die hoort bij het beroep van leraar. Daarnaast kunnen ook elders verworven kwalificaties (EVK) leiden tot vrijstellingen binnen de opleiding.²⁹ Doel van deze actielijn is om de omgang met de erkenning van EVC's en vrijstellingen op basis van EVK's te harmoniseren zodat een student/kandidaat altijd op dezelfde kwaliteit en uitwisselbaarheid van EVC's of vrijstellingen kan rekenen.

Stand van zaken 2023

Er is een geharmoniseerd vrijstellingenbeleid voor het generieke deel en er is een eerste inventarisatie harmonisatie vrijstellingenbeleid voor het vakgedeelte bij de tweedegraadslerarenopleidingen klaar. Dit beleid is in het studiejaar 2023/2024 voortgezet door harmonisatie met betrekking tot het vrijstellingenbeleid van vakmasters, pabo's, alo's en kunstvakken verder te verkennen.³⁰

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

In het casestudy onderzoek bij de pabo van Fontys is deze actielijn besproken in samenhang met de actielijn aangaande leeruitkomsten (zie de volgende paragraaf).

Bij EVC's kan onderscheid gemaakt worden tussen geschiktheid en bekwaamheid. Bij Fontys loopt een EVC-traject voor geschiktheid.³¹ De EVC-procedure in het zij-instroomtraject verloopt middels een geschiktheidsonderzoek vooraf. Hierbij wordt aan de hand van leeruitkomsten vooraf én de leeruitkomsten van de opleiding zelf vastgesteld wat een student nog te doen heeft. Zo kan iedereen zijn eigen route bepalen.

De verwachting van EVC's is echter voornamelijk gericht op toepassing voor bekwaamheidseisen, zo blijkt uit de verschillende gesprekken met opleiders en het werkveld. Wanneer EVC's worden gebruikt voor bekwaamheidseisen, zouden studenten vrijstellingen kunnen ontvangen voor gedeeltes van hun studieprogramma. Bij Fontys gebeurt dit echter nog niet. Studenten dienen leeruitkomsten te 'vullen' en kunnen hierbij leunen op eerdere ervaringen, maar het is (nog) niet mogelijk om vrijgesteld te worden van één of meerdere leeruitkomsten.

Fontys werkt nu toe naar een situatie waarbij meer studiepunten beschikbaar komen voor profilering. Daarmee ontstaat mogelijk ook ruimte om vrijstellingen te geven op basis van EVC's. Fontys dient echter eerst zelf scherper krijgen hoe ze met vrijstellingen wil omgaan. Zij kijken hiervoor ook naar andere hogescholen die betrokken zijn bij de EVC-pilot, die al verder zijn met het werken met een intake assessment.

Het intakeassessment bij Fontys bestaat uit het beschrijven van een ervaringsportfolio aan de hand van dertien leeruitkomsten, een rekentoelatingstoets en vervolgens een gesprek

²⁹ Landelijke werkgroep EVC- en vrijstellingenbeleid (2021). Beleidsadvies vormgeving EVC procedures lerarenopleidingen.

³⁰ [Stand van zaken werkgroep EVC- en vrijstellingenbeleid — Leraren voor morgen](#)

³¹ [Handleiding-geschiktheidsonderzoek-v2-3.htm \(fontys.nl\)](#)

met twee assessoren over het functioneren in de klas. Studenten die wij gesproken hebben kijken positief aan tegen dit assessment. Volgens hen is het goed dat een dergelijk intake-assessment plaatsvindt en veel eist, omdat daarmee de kwaliteit van leraren geborgd kan worden.

3.2.2 Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten

Doel

Bij het werken met leeruitkomsten wordt het vaste onderwijsprogramma losgelaten en werkt een student naar eigen invulling toe naar leeruitkomsten. In deze leeruitkomsten leggen de onderwijsinstellingen vast wat studenten moeten kennen en kunnen bij het afronden van de gehele opleiding (eindkwalificatie).³² Het werken met leeruitkomsten biedt studenten meer flexibiliteit doordat zij zelf kunnen bepalen waar, wanneer en hoe zij aan bepaalde leeruitkomsten werken en de beheersing hiervan aantonen. Hierdoor wordt meer en beter rekening gehouden wordt met eerder opgedane kennis, vaardigheden en ervaringen.

Stand van zaken 2023

De werkgroep 'Werken met leeruitkomsten' van de VH heeft in mei 2023 een document gepubliceerd met landelijke leeruitkomsten op eindniveau op vijf gebieden gepubliceerd.³³ Deze leeruitkomstgebieden zijn zo geschreven dat opleidingen hun eigen leeruitkomsten hieronder kunnen ordenen. Het betreft een dynamisch document, wat wil zeggen dat de leeruitkomsten op gezette tijden een update kunnen krijgen. Daarnaast heeft de werkgroep een handreiking over het werken met leeruitkomsten opgeleverd waarin zij op basis van literatuurstudie tips en richtlijnen formuleren voor het werken met leeruitkomsten en leerwegaafhankelijke toetsing.

Het werken met leeruitkomsten in het hbo is doorgevoerd bij de zij-instroom en bij deeltijd-opleidingen. Verschillende hbo-lerarenopleidingen verkennen ook hoe leeruitkomsten in de voltijd-lerarenopleidingen gebruikt kunnen worden.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Voor de reflectie op deze actielijn beschikken we over zowel interviews met twee lerarenopleidingen als de casestudy bij de pabo van Fontys.

In de interviews wordt positief gereflecteerd op de voortgang van de actielijn. Hogescholen zijn hard aan de slag om leeruitkomsten te formuleren. Op landelijk niveau zijn leeruitkomstgebieden bepaald; hogescholen geven zelf invulling aan hun eigen leeruitkomsten. Dit biedt flexibiliteit voor de hogeschool. Een gevolg hiervan kan zijn dat veel hogescholen dezelfde uitdagingen afzonderlijk moeten doorlopen, bijv. hoe leeruitkomsten concreet te formuleren (zie ook de casestudy hieronder).

Een andere uitdaging voor hogescholen die wordt genoemd in de interviews is dat hogescholen ontdekken dat een stapsgewijs implementatieproces de voorkeur geniet boven in één keer overgaan naar werken met of volgens de principes van leeruitkomsten. Een ander punt van aandacht is dat hogescholen ontdekken dat werken met leerwegaafhankelijk toetsen in de voltijd uitdagingen biedt en beperkte meerwaarde voor studenten. Het uitgangspunt hierbij is dat een groot deel van de studenten waarschijnlijk baat heeft bij een vooropgezet

³² [Stand van zaken werkgroep Werken met leeruitkomsten — Leraren voor morgen](#)

³³ [Leeruitkomsten op startbekwaamheidsniveau – Leraren voor morgen](#)

programma, maar dat studenten waar nodig gefaciliteerd kunnen worden om hun programma anders in te richten.

Een punt van aandacht dat wordt genoemd is dat flexibilisering en leeruitkomsten in de landelijke plannen geregeld worden gepresenteerd als middelen om de opleiding te *versnellen*. Zo zou het voor studenten mogelijk worden om vrijstellingen te krijgen of leeruitkomsten op versnelde wijze aan te tonen. In de interviews wordt echter aangegeven dat studenten geregeld behoefte hebben aan *vertragen*, om hun opleiding beter te kunnen combineren met privéomstandigheden. Ook dit moet volgens gesprekspartners worden gezien als een positieve bijdrage van het bestuursakkoord.

De casestudy bij de pabo van Fontys laat vergelijkbare bevindingen zien. Fontys heeft leeruitkomsten geformuleerd voor alle bevoegdheden (Pabo, ALO en tweedegraadsopleidingen). Deze zijn ontwikkeld in het experiment leeruitkomsten en daarna op verschillende momenten aangescherpt.

De mate waarin wordt gewerkt met leeruitkomsten verschilt per opleidingsvariant. In de zijinstroom in beroep is een set leeruitkomsten geformuleerd voor het geschiktheids- en voor het bekwaamheidsonderzoek. Hier ziet Fontys ten opzichte van de situatie vóór het experiment leeruitkomsten een stijging in het aantal zij-instromers en kandidaten voor het geschiktheidsonderzoek. In de flexibele deeltijdopleidingen (pabo) was eerst sprake van meerdere routes, maar vanuit de leeruitkomsten zijn die samengevoegd tot één route. Ook hier ziet Fontys een toename van de instroom in de pabo. Bij de voltijdopleidingen wordt gewerkt conform de principes van leeruitkomsten, maar is het de bedoeling om vanaf 2025 in alle lerarenopleidingen te werken met de nieuwe sets aan leeruitkomsten.

Volgens gesprekspartners is de transitie naar het werken met leeruitkomsten een complexe, maar loopt het op schema. Het vraagt veel afstemming met andere lerarenopleidingen en partnerschappen. Ook vraagt het een cultuuromslag van opleiders. De volgende fase is om te komen tot één onderwijsruimte waarin alle lerarenopleidingen van Fontys (pabo, ALO en tweedegraads) kunnen gaan werken met dezelfde set universele leeruitkomsten; dat betekent ook dat de leeruitkomsten op termijn weer herzien worden.

Voor wat betreft de effecten van het werken met leeruitkomsten halen we het volgende beeld op:

- Hoewel het merendeel van de studenten alsnog kiest voor de primaire opleidingsroute, biedt het werken met leeruitkomsten wel de mogelijkheid om hiervan af te wijken. Dat is volgens gesprekspartners de **grootste winst**. Het is volgens gesprekspartners echter nog afwachten of studenten op termijn meer bewust gaan kiezen voor opleidingen die werken met leeruitkomsten.
- Volgens betrokkenen heeft het werken met leeruitkomsten eraan bijgedragen dat studenten van Fontys een meer **open leerhouding** hebben gekregen en bereidheid zijn om gecoacht te worden. Dat wordt in het werkveld heel erg gewaardeerd.
- In de deeltijd opleidingen merken opleiders van Fontys dat studenten ervaren dat ze de ruimte hebben om hun studie te **vertragen**. Dat kan deels het gevolg zijn van het feit dat Fontys het BSA bewust heeft losgelaten. Daardoor is over het algemeen ook een minder negatief beeld ontstaan van studenten die langer doen over de opleiding. Op basis van de ervaringen uit het experiment stellen opleiders van Fontys dat de mogelijkheid om te kunnen *vertragen* minstens net zo belangrijk is als *versnellen*.

Op basis van gesprekken met betrokken hebben we een aantal knel- en verbeterpunten geïdentificeerd bij de pabo van Fontys die mogelijk zullen breder spelen bij de implementatie van leeruitkomsten binnen lerarenopleidingen:

- Zowel studenten als personen uit het werkveld geven aan dat zij moeite hebben met de **formulering van leeruitkomsten** door Fontys, mede doordat ze sterk vanuit vakterminologie zijn geschreven. Dat werkt goed voor de opleiders, maar maakt het voor studenten en begeleiders in de beroepspraktijk lastig om de leeruitkomsten goed te vullen. Vanuit de opleiding wordt hierop aangegeven dat het verbeteren van de (formulering van) leeruitkomsten een continu proces vraagt van afstemming en verbetering.
- Opleiders, studenten en personen uit het werkveld geven aan dat leeruitkomsten geen objectieve norm geven, waardoor **beoordeling en toetsing** minder transparant is. Studenten moeten in plaats daarvan middels reflecties aantonen dat zij voldoen aan een leeruitkomst. Sommige personen uit het werkveld vragen hoe hun visie op functioneren van studenten beter kan worden meegenomen in de beoordeling. Opleiders en studenten geven aan dat het soms lang duurt voordat duidelijk is wat de verwachtingen zijn ten aanzien het aantonen van leeruitkomsten. Op korte termijn leidt dit tot een verminderde studenttevredenheid op het gebied van toetsing en beoordeling. Opleiders zijn echter overtuigd dat op lange termijn betere studenten worden afgeleverd, omdat deze gewend zijn zelfstandig en reflectief te werk te gaan. Mocht de ontevredenheid aanhouden, dan zou dat op de langere termijn echter nadelig kunnen zijn voor de aantrekkelijkheid van de opleiding.

3.3 Actielijnen in het wo

3.3.1 Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken

Doel

Alfa4all is ontwikkeld voor potentiële studenten en zij-instromers die leraar willen worden in één van de tekortvakken in het alfadomein, maar met hun vooropleiding te weinig vakinhoudelijke bagage hebben. Alfa4all omvat een door universitaire lerarenopleidingen gezamenlijk ontwikkeld onderwijsaanbod dat is ontwikkeld naar analogie van het succesvolle programma Beta4all³⁴.

Activiteiten

Alle universiteiten met een Geesteswetenschappen of Letterenfaculteit, en de universitaire lerarenopleidingen voor het VO (verenigd in de ICL) werken samen aan het programma van Alfa4all. Op basis van de verschillende curricula en de meest voorkomende deficiënties bij de startende studenten aan de lerarenopleiding hebben de betrokken vakopleidingen (bachelor en master van de betreffende taal) en de lerarenopleiders van de universitaire lerarenopleiding een keuze gemaakt voor de beschikbare cursussen.

Alfa4all is geen op zichzelf staande opleiding waarvoor deelnemers een diploma krijgen. Het programma bestaat uit gratis cursussen die naar gelang de vooropleiding van de cursist wel of niet nodig zijn om te volgen om zo de aansluiting naar de lerarenopleiding mogelijk te maken. Cursisten ontvangen na afronding een certificaat.

De inhoud van de cursussen wordt in gezamenlijkheid door de opleidingen van de verschillende universiteiten vormgegeven. Er is een werkgroep per taal die het programma

³⁴ [Beta4all – schakelprogramma's voor aspirant-bètaleraren](#)

vormgeeft. Dit zijn ook de docenten die lesgeven in Alfa4all. De docenten komen van alle betrokken universiteiten. De lessen worden voor een groot deel online gegeven waardoor studenten uit het hele land het programma flexibel kunnen volgen. Ook wordt er gewerkt aan een communicatieplan voor de werving van nieuwe studenten.

Stand van zaken 2023³⁵

Inmiddels is voor de talen Engels, Nederlands, Frans, Duits, Grieks en Latijn en Spaans een programma beschikbaar. Per september 2022 bestaat het aanbod van Alfa4all uit 34 cursussen met 299 inschrijvingen (het gaat om 71 studenten die ieder vaak meerdere cursussen volgen). Het aantal inschrijvingen is toegenomen met in het voorjaar 2023 109 ingeschreven studenten met gezamenlijk 339 inschrijvingen. In het schoolvak Nederlands is het aantal inschrijvingen bijna verdubbeld. Dit is een belangrijk resultaat omdat Nederlands zowel een tekortvak als een kernvak in het vo is. In 2024 wordt het aanbod voor Nederlands uitgebreid om het voor een bredere doelgroep (kandidaten uit andere vakgebieden) toegankelijk te maken.

Bij het succesvol afronden van een cursus ontvangen studenten een certificaat. Voor een aantal vakken wordt tevens een microcredential uitgereikt.³⁶ In mei 2023 zijn de eerste microcredentials uitgereikt voor twee cursussen Nederlands, één gegeven door Tilburg University en één door Universiteit Utrecht. De ambitie is om de microcredentials uit te breiden naar meer Alfa4allvakken.

Een toekomstige ambitie is om de inzet van Alfa4all als bijscholingsinstrument voor zittende docenten uit te breiden. Docenten die al werken in het onderwijs kunnen dan ook een cursus volgen in het kader van professionalisering. Deze mogelijkheid is er nu al voor docenten, maar deze doelgroep maakt er nog niet veel gebruik van. De ambitie is om deze doelgroep in te toekomst meer aan te trekken.

Eind 2023 hebben de letteren- en geesteswetenschappenfaculteiten van de universiteiten toegezegd het project Alfa4all te continueren, waardoor verduurzaming is gerealiseerd en Alfa4all ook na het aflopen van het bestuursakkoord blijft bestaan.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Voor dit tussenrapport zijn geen gesprekken gevoerd met lerarenopleidingen waarin is gereflecteerd op deze actielijn.

3.3.2 Modularisering curriculum: in een leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid

Doel³⁷

Een aantal ulo's in het wo (VU, UvA, UU en UL) wil hun opleiding modulair inrichten zodat de opleiding flexibeler is en beter past bij de wensen en ontwikkeling van de studenten, in het bijzonder voor studenten die studie en werk willen combineren. Met het modulariseren van de opleidingen kunnen de ulo's beter aansluiten bij de diversiteit van de studenten die instromen. De verschillende vooropleidingen en/of werkervaringen van de studenten vragen om maatwerk en modularisering moet dit maatwerk mogelijk maken. Hiermee willen de

³⁵ Op basis van aangeleverde documenten en input van de projectleider Alfa4all.

³⁶ Een digitaal certificaat voor een onderwijseenheid. Meer informatie: [Pilot Microcredentials - Versnelingsplan](#)

³⁷ Bestuursakkoord. Projectopdracht modularisering (2021).

universiteiten de opleidingstrajecten aantrekkelijker maken voor een diverser publiek, waardoor de instroom van studenten verhoogd wordt en uitval wordt verminderd.

Activiteiten en stand van zaken 2023³⁸

Zowel UvA als UL hebben een gemodulariseerd curriculum (basis- en verdiepingsmodule) ontwikkeld. Zij zijn hiermee in september 2023 gestart. De Universiteit Utrecht werkt daar al mee en de VU start hier in september 2024 mee (was eerst september 2023). Daarnaast onderzoeken de UvA en de VU of en hoe studenten halverwege de master een beperkte tweedegraads lesbevoegdheid kan worden gegeven. De huidige wetgeving maakt dit naar verwachting niet mogelijk (zie paragraaf 2.3). Verder hebben de UU, VU en UvA hun keuzevakken opengesteld voor elkaars studenten. Zij bekijken of deze ook voor studenten van de lerarenopleiding van de TU Delft kunnen worden opgesteld. Tot slot heeft de VU de educatieve minor gelijkgeschakeld met de Educatieve Module, (eerste deel) eenjarige opleiding en deel tweejarige opleiding (30 EC). Met de eerste 30 EC wordt de student opgeleid tot startbekwame leraar, waarbij het streven is dat studenten doorgaan voor de eerstegraads bevoegdheid.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Voor dit tussenrapport zijn geen gesprekken gevoerd met lerarenopleidingen waarin is gereflecteerd op deze actielijn.

3.3.3 Academische opleidingsroutes primair onderwijs

Doel

De academische opleidingsroutes primair onderwijs zorgen voor een aantrekkelijke opleidingsroute voor studenten met (tenminste) een afgeronde wo-bacheloropleiding. Bij deze studenten past een wetenschappelijke benadering van de lerarenopleiding, waar de academische opleidingsroutes op inspringen. Het beoogde resultaat is dat door beter aan te sluiten bij de doelgroep, meer studenten kiezen voor een lerarenopleiding primair onderwijs.³⁹

Activiteiten

Er zijn twee Educatieve Masters Primair Onderwijs (EMPO) opgericht: aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en een joint degree van de Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Leiden. In beide gevallen betreft het een voltijd tweejarig academisch masterprogramma. De EMPO is voor studenten die graag een lesbevoegdheid in het basisonderwijs willen halen in combinatie met een universitaire master.

Voorafgaand aan de start en de ontwikkeling van de Educatieve Masters Primair Onderwijs (EMPO's) is middels een behoeftepeiling vastgesteld dat studenten interesse hebben in deze opleidingen. Studenten, die een universitaire bachelor volgden, gaven aan eerder te kiezen voor een lerarenopleiding op wo-masterniveau dan op hbo-bachelorniveau. De ontwikkeling van de opleidingen is in samenspraak gegaan met betrokken schoolbesturen en alumniverenigingen. Voor de start van de opleiding zijn de macrodoelmatigheidstoets (bij de CDHO) en de toets nieuwe opleiding (TNO) (bij de NVAO) doorlopen.

³⁸ UNL (2023, mei). Voortgangsupdate UNL-projecten bestuursakkoord flexibilisering.

³⁹ Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

Stand van zaken 2023⁴⁰

In september 2023 is de tweede lichting EMPO-studenten gestart. Studenten met een universitair bachelor- of masterdiploma in de sector Gedrag en Maatschappij zijn direct toelaatbaar tot de EMPO. Studenten met een andere universitair bachelor- of masterdiploma kunnen een toelatingsverzoek indienen om aan te tonen dat ze voldoende relevante vakken hebben gevolgd of kunnen het EMPO schakelprogramma volgen. De opleidingen trekken een diverse groep studenten, voornamelijk met een vooropleiding in de sociale wetenschappen.

Vanuit het werkveld is er sprake van een grote betrokkenheid. Er zijn 19 betrokken schoolbesturen verspreid over o.a. Amsterdam, Rotterdam, Leiden en Den Haag. Voor de academisch opleiders en mentoren worden er trainingen en bijscholingen georganiseerd om EMPO-studenten goed te kunnen begeleiden. Het begeleiden van EMPO-studenten vraagt namelijk om andere vaardigheden dan het begeleiden van reguliere pabo-studenten of zij-instromers. Daarnaast hebben de mentoren ook behoeften aan meer zicht op het curriculum en de inrichting van de stages binnen de EMPO. Binnen de trainingen en bijscholingen is hier aandacht voor en wordt er ingegaan op de vragen en behoeftes van de mentoren.

Door het ontwikkelen van de nieuwe opleidingen zijn er ook nieuwe samenwerkingen en netwerken ontstaan. Voorbeelden hiervan zijn: netwerken van betrokken scholen en schoolbesturen, samenwerking tussen universitair docenten van verschillende universiteiten en de oprichting van een aspirant-partnerschap samen opleiden. Aan de EUR wordt momenteel ook een onderzoeksprogramma binnen de EMPO opgericht.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

De reflectie is gebaseerd op een casestudy bij beide EMPO's en voortgangsrapportage van UNL.

Het beoogde doel, namelijk het oprichten van academische opleidingsroutes primair onderwijs is behaald. De oprichting van de academische opleidingsroutes primair onderwijs, worden door de partijen die we hebben gesproken als zeer positief ervaren. Zowel de studenten van de EMPO in Rotterdam als de studenten van de EMPO in Amsterdam-Leiden, zijn erg tevreden over de opleiding en het niveau. Ze worden uitgedaagd en geven aan dat de opleidingen echt op masterniveau zijn. De brede instroom van studenten met verschillende opleidingsachtergronden wordt door studenten en docenten als verrijkend ervaren. Daarnaast geven de docenten aan dat de EMPO-studenten niet alleen heel gedreven en gemotiveerd zijn, maar ook inhoudelijk sterk.

De instroom in de opleidingen blijft achter op de vraag van zowel de opleidingen als de schoolbesturen. Volgens de docenten moet de opleiding meer naamsbekendheid krijgen, bijvoorbeeld onder studieadviseurs op de universiteiten. Ook een passende stagevergoeding zou volgens de respondenten ervoor kunnen zorgen dat de opleiding aantrekkelijker wordt voor studiekeizers. De stagevergoeding die EMPO-studenten ontvangen is nu niet in verhouding met de vergoeding die LIO-stagiairs en zij-instromers op dezelfde scholen ontvangen. De WPO laat een LIO-benoeming niet toe omdat de EMPO een universitaire opleiding is. Dit is alleen mogelijk bij hbo-opleidingen. Er worden momenteel gesprekken met de schoolbesturen gevoerd over de stagevergoedingen.

Vanuit het concurrentieoogpunt liggen de academische opleidingsroutes primair onderwijs bestuurlijk gevoelig. De vraag die hier speelt is of de oprichting van de EMPO zorgt voor meer instroom of voor een verschuiving van instroom (van hbo naar wo). Vanuit het gesprek

⁴⁰ Op basis van aangeleverde documenten en casestudy (gesprekken met studenten, opleiders en vertegenwoordiging vanuit het werkveld).

dat we met EMPO-studenten hebben gevoerd, lijkt er zowel sprake te zijn van een verschuiving als van nieuwe instroom. Van de vier studenten die we hebben gesproken gaven twee studenten aan dat ze een andere master hadden gedaan als de EMPO niet zou bestaan. Deze studenten hadden op korte termijn niet gekozen voor een lerarenopleiding en zorgen daarmee voor meer instroom. Twee andere studenten waren waarschijnlijk de (verkorte) deeltijdpabo gaan doen als de EMPO niet had bestaan, maar geven wel aan dat de EMPO beter aansluit bij hun achtergrond en interesses.

3.3.4 Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen

Doel

De ulo's hadden, in tegenstelling tot een deel van de hbo-lerarenopleidingen,⁴¹ vóór het bestuursakkoord nog geen ervaring met het werken met leeruitkomsten. Hieruit is de ambitie voortgekomen om te verkennen wat het werken met leeruitkomsten voor ulo's zou kunnen opleveren en hoe het werken met leeruitkomsten optimaal vormgegeven kan worden in de opleidingen.⁴²

Activiteiten en stand van zaken⁴³

Na een eerdere verkenning van wat het werken volgens de principes van leeruitkomsten voor de universitaire student en de ulo's zou betekenen, is in januari 2023 het vervolgproject 'Werken volgens principes van Leeruitkomsten in universitaire lerarenopleidingen' gestart. Hierbij zijn drie deelprojecten gedefinieerd: (1) ontwikkelen van een beroepsbeeld academische leraar, (2) ontwikkelen van een kennisbasis voor ontwikkelingsgericht toetsen en (3) experimenteren met de resultaten van (1) en (2) in twee pilots. Het doel is dat ulo's gezamenlijk landelijke afspraken realiseren over de wijze waarop zij kunnen werken volgens principes van leeruitkomsten. Deze afspraken richten zich vooral op een gezamenlijk beroepsbeeld van de academische leraar en doorontwikkeling daarvan in ontwikkelingsgerichte toetsing. In het kader van het project is op 21 april 2023 een werksessie gehouden voor zo'n 40 opleidingsdirecteuren, beleidsmedewerkers en docenten van de ulo's.

Vanwege capaciteitsgebrek is het vervolgproject een halfjaar later gestart dan oorspronkelijk gepland. Het leggen van de verbinding met de andere projecten, waaronder EVC en Leeruitkomsten, en het betrekken van examencommissies en andere betrokken partijen, is een complex proces waarvoor tijd nodig is. De verlenging van het bestuursakkoord biedt daarvoor de ruimte.

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Uit de interviews met lerarenopleidingen blijkt dat de ulo's serieus werk maken van de principes van leeruitkomsten. Er is gekozen voor een fundamentele aanpak om vanuit een gedragen beroepsbeeld van de academische leraar te komen tot leeruitkomsten. Een wens hierbij is om de opleiding niet op te knippen in aparte leeruitkomsten op vakinhoud, vakdidactiek en pedagogiek, maar deze te behouden in een geïntegreerd totaalpakket. Een vraag is of leeruitkomsten in deze vorm passen bij de ambitie naar meer te werken met leerwegaafhankelijk toetsen. De bijdrage van leeruitkomsten aan flexibilisering lijkt voor het wo beperkt. De aard van lerarenopleidingen verschilt tussen het hbo en het wo, onder meer doordat studenten bij de ulo's de vakinhoudelijke kennis al beheersen vanuit hun

⁴¹ Zie eerder paragraaf 3.2.2.

⁴² Dengerink, J., Aarts, R., Maandag, D., Van Rijswijk, M., & Rohof, J. (2021). Werken met leeruitkomsten in universitaire lerarenopleidingen: een verkenning. Den Haag: UNL-ICL.

⁴³ UNL (2023, mei). Voortgangsupdate UNL-projecten bestuursakkoord flexibilisering.

vooropleiding. De wo-lerarenopleiding is kleiner in aantal studiepunten en heeft ook een kortere doorlooptijd, waardoor er minder ruimte is voor het leerwegaafhankelijk behalen van leeruitkomsten. Ook hebben wo-lerarenopleidingen over het algemeen minder studenten dan hbo-lerarenopleidingen, waardoor ulo's al gewend zijn om maatwerk te bieden.

3.3.5 Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod

Doel

Steeds meer werkenden uit andere sectoren willen de overstap maken naar het onderwijs. Zij-instromers ervaren echter een aantal drempels in de aanloop naar en tijdens hun opleiding. De initiatieven binnen deze actielijn zijn erop gericht de knelpunten die er bestaan voor en tijdens de opleiding op te lossen en moeten ertoe leiden dat de lesbevoegdheid door meer zij-instromers en op een verantwoorde manier behaald kan worden, en dat de uitval van zij-instromers verlaagd wordt.

Activiteiten

Er worden door de ulo's diverse activiteiten ondernomen binnen deze actielijn. Sinds het vorige tussenrapport is een andere indeling gemaakt van deelprojecten. De actielijn bestaat nu uit zes deelprojecten:

1. Door Stichting Trainees in Onderwijs (organisatie die ook het Onderwijsloket heeft opgezet en bijhoudt) is een contentbank ontwikkeld waarmee potentiële zij-instromers zich via zelfstudie kunnen voorbereiden op het docentschap en het geschiktheidsonderzoek.⁴⁴
2. Er wordt gewerkt aan een gezamenlijke werkwijze voor het erkennen en waarderen van EVC's en er worden verbeteringen doorgevoerd in het uitvoeren van de assessments tijdens de aanmeldingsprocedure.
3. De examencommissies werken samen aan afstemming van de besluiten van examencommissies rondom assessments van de EVC's.
4. Er zijn door meerdere ulo's en in samenwerking tussen universiteiten flexibele maatwerktrajecten ingericht voor zij-instromers. Deze flexibele trajecten zorgen ervoor dat meer zij-instromers de mogelijkheid hebben om (op maat) in hun eigen regio te werken en een universitaire lerarenopleiding te volgen. In dit kader worden er op allerlei aspecten van het zij-instroom traject acties ondernomen: werving, informeren en oriëntatie, matching, assessment, samenwerking tussen opleiding en school en het maatwerkprogramma zelf. Ook zijn in een aantal regio's de knelpunten rondom zij-instroom en de behoeften van zij-instromers in kaart gebracht.
5. De WUR heeft onderzocht hoe de universitaire lerarenopleidingen de instroom van de Educatieve Module kunnen verbreden.⁴⁵
6. Als onderdeel van een groot netwerk rondom flexibilisering dat door de VH en UNL wordt opgezet is een deelnetwerk opgezet om specifieke kennis van en ervaring met het opleiden van zij-instromers te delen.

Stand van zaken 2023⁴⁶

Op basis van een verkenning onder de ulo's in 2021 over een gezamenlijke werkwijze voor het **erkennen en waarderen van EVC's** (deelproject 2 en 3) is een traject gestart om een landelijk model te ontwikkelen, dat naar verwachting in november 2024 zal worden afgerond.

⁴⁴ Kennisbank | Het Onderwijsloket

⁴⁵ Aantrekken, opleiden en behouden van nieuwe leraren middels de Educatieve Module

⁴⁶ Op basis van aangeleverde documenten.

Voor dit traject is informatie verzameld van twaalf ulo's, wat de basis vormt voor de toekomstige afspraken. Drie lijnen staan hierin centraal:

1. Afstemming van het gebruik van vrijstellingen.
2. Afstemmingen van het maatwerk, met een focus op het formatieve effect van EVC.
3. Het creëren van een gedeelde taal: zowel tussen ulo's en andere betrokken als tussen ulo's onderling.

Op basis van de EVC-verkenning en de eerste uitvraag onder examen- en toelatingscommissies is besloten om het project 'Netwerk Examen- en toelatingscommissies' in te bedden in het EVC-project. Hier worden namelijk afspraken gemaakt over zaken waarover landelijke afstemming nodig is onder examen- en toelatingscommissies. Vanaf de analysefase van het ECV-project hebben de examen- en toelatingscommissies hun inbreng geleverd. Als de ontwerpfasen start dan zullen zij actief betrokken worden bij het verkennen van relevante oplossingsrichtingen. Hierna wordt gezamenlijk bepaald in welke vorm vervolg wordt gegeven aan het bewaken, inbedden en updaten van de gemaakte afspraken en wordt hiermee een start gemaakt.

De **contentbank** (deelproject 1) is klaar voor gebruik voor (kandidaat) zij-instromers. De contentbank is op dit moment alleen via een link⁴⁷ te benaderen, en is nog niet gemakkelijk vindbaar. UNL verkent de mogelijkheid om aan te sluiten bij het Onderwijsloket.

Met behulp van de contentbank kunnen kandidaten zich via zelfstudie voorbereiden op het docentschap en het geschiktheidsonderzoek. Bijvoorbeeld door kennisclips te kijken en informatie over didactiek, klassenmanagement en werkvormen te bestuderen. De eerste module van de contentbank was de 'vo-leerling'. Dit wordt nu verder uitgebouwd met een digitaal cursusplatform en drie modules voor dit platform: de overstap naar vo, geschiktheidsonderzoek en hybride docentschap.

Verschillende **maatwerktrajecten** (deelproject 4) zijn in samenwerking tussen universiteiten ontwikkeld en in gebruik. De maatwerktrajecten zijn gebaseerd op specifieke lokale of regionale omstandigheden. De projectleiders van de maatwerkprojecten spreken met elkaar over werving en instroom van zij-instromers, samenwerking met scholen in de regio, begeleiding in de aanloopfase en matching van studenten met scholen. Zo is er bijvoorbeeld een nieuw maatwerkprogramma van de UU, TU Eindhoven en UvA naar aanleiding van de behoefte bij internationale scholen om on(der)bevoegde collega's op te leiden tot eerstegraadsdocenten. Het gaat vooralsnog om de vakken wiskunde, scheikunde en natuurkunde. De opleiding is geheel in het Engels. Het project wordt met eigen middelen gefinancierd, maar is een uitvloeisel van het bestuursakkoord.

Het **onderzoek** (deelproject 5) van de WUR naar de verbreding van doelgroepen is afgerond en het rapport is in januari 2023 verschenen. Aan het onderzoek hebben tien universiteiten meegewerkt. In het onderzoek is verkend hoe meer kandidaten (waaronder zij-instromers) aangetrokken kunnen worden tot de Educatieve Module en hoe zij het beste begeleid en opgeleid kunnen worden. De Educatieve Module is een flexibele route naar een beperkte tweedegraadsbevoegdheid. De route is als experiment in 2016 gestart en heeft inmiddels een wettelijke status gekregen (zie paragraaf 2.3). De verwachting is dat de module hierdoor ook meer bekendheid zal krijgen. Door de inbedding van de Educatieve Module in de WHW kunnen de ulo's inmiddels ook studenten toelaten van wie de vooropleiding niet in de Verwantschapstabel staat, wat kan leiden tot een meer diverse instroom. Een werkgroep vanuit

⁴⁷ Zie [Module: De Leerling \(notion.site\)](https://notion.site)

de ulo's is op dit moment bezig afspraken te maken, met name met betrekking tot brede bachelors en studenten met een buitenlandse vooropleiding.

Ten slotte is er een netwerk waarin projectleiders van verschillende ulo's samenkomen voor **kennisdeling over zij-instromers**. Er worden dan met name operationele zaken besproken, zoals bijvoorbeeld werving en toelatingsprocedures (deelproject 6).

Reflectie vanuit lerarenopleidingen

Voor dit tussenrapport zijn geen gesprekken gevoerd met lerarenopleidingen waarin is gereflecteerd op deze actielijn.

4 2-meting van het bestuursakkoord

In dit hoofdstuk beschrijven we de kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen. Het doel hiervan is om de effecten van het bestuursakkoord kwantitatief in kaart te kunnen brengen. Hierbij maken we onderscheid tussen kwantitatieve indicatoren voor het gehele bestuursakkoord en voor specifieke actielijnen. In paragraaf 4.1 beschrijven we kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen, specifiek instroom-, uitstroom-, uitval- en studiesuccescijfers. In paragraaf 4.2 beschrijven we de ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers. In paragraaf 4.3 reflecteren we op de beschikbaarheid van indicatoren voor het meten van de effecten van het bestuursakkoord.

4.1 Kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen

4.1.1 Algemene effecten bestuursakkoord

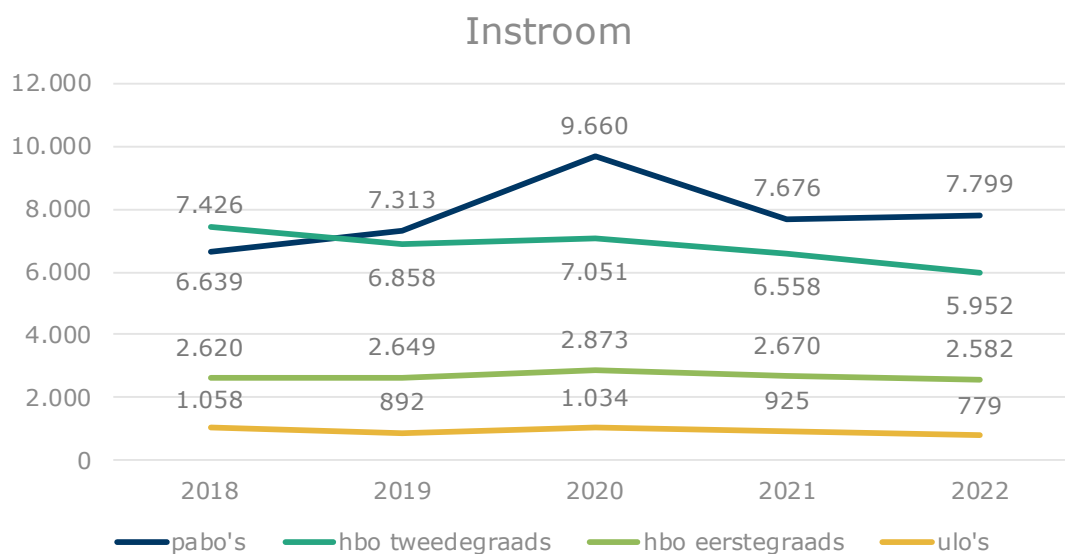
DUO

Op basis van **DUO-data** volgen we de instroom-, uitstroom-, uitval- en studiesuccescijfers van de pabo's, de hbo-lerarenopleidingen en de universitaire lerarenopleidingen (ulo's).⁴⁸ Hierbij definiëren we de opleidingen als volgt:

- **Pabo's:** Onder pabo verstaan we de 'B Opleiding tot leraar Basisonderwijs' aan het hbo en de 'B Pedagogische Wetenschappen van Primair Onderwijs' (PWPO) aan het wo.
- **Hbo-lerarenopleidingen:** Bij de hbo-lerarenopleidingen worden zowel de tweedegraads bacheloropleidingen als de eerstegraads masteropleidingen meegenomen.
- **Ulo's:** De cijfers met betrekking tot de ulo's bevatten alleen de eerstegraadsopleidingen (Educatieve Masters van 60 EC en 120 EC). Bij DUO zijn geen cijfers bekend over deelname aan de educatieve minor of module (tweedegraads bevoegdheid). De UNL houdt deze cijfers zelf bij. Deze zijn verderop in dit hoofdstuk te vinden.

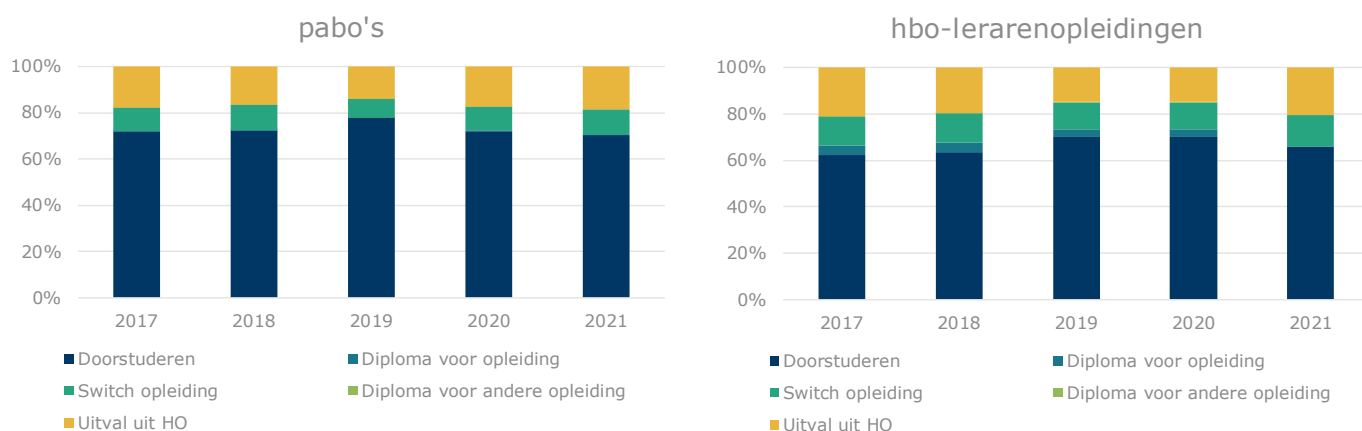
Figuur 2 toont de instroomcijfers die bekend zijn bij DUO voor de opleidingen zoals hierboven beschreven. Vanaf 2018 is de PWPO onderdeel van de pabo instroom cijfers.

⁴⁸ DUO gegevens mogen niet herleidbaar mogen zijn tot individuen, daarom is de data gemaskeerd aangeleverd. Dit betekent dat bij een te gering aantal studenten in een bepaalde opleiding, deze op '<5' is gezet. Aangezien wij aggregeren op hogere niveaus, hebben wij voor deze opleidingen gerekend met 3 studenten (het gemiddelde van '<5'). Bij de studiesucces cijfers is het daarnaast ook mogelijk dat er een range is aangeleverd voor het aantal studenten. Voor de aggregatie hebben wij daar het gemiddelde van deze range genomen. Het kan dus zijn dat de cijfers die hier gepresenteerd worden afwijken van cijfers uit een andere bron.

Figuur 2. Instroom cijfers van de pabo's, hbo-lerarenopleidingen (eerstegraads en tweedegraads) en ulo's. Bron: DUO.

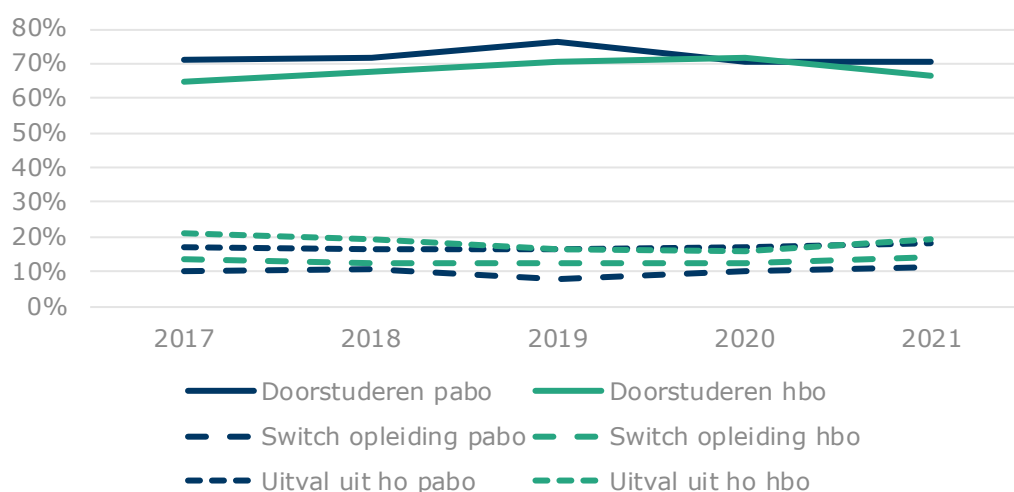
Onderdeel van flexibilisering van de lerarenopleidingen is ook het opleiden op maat. Hierbij is het uitgangspunt dat de **uitval** van studenten tijdens hun studie hierdoor zal verminderen. Figuur 3 toont de cijfers van studenten na het eerste jaar. Aangezien een groot deel van de studenten aan de ulo's een éénjarige master volgt, laten we deze cijfers niet zien in de context van uitval.

Figuur 3. Cijfers na het eerste jaar. Links: pabo's, rechts: hbo-lerarenopleidingen. Bron: DUO.

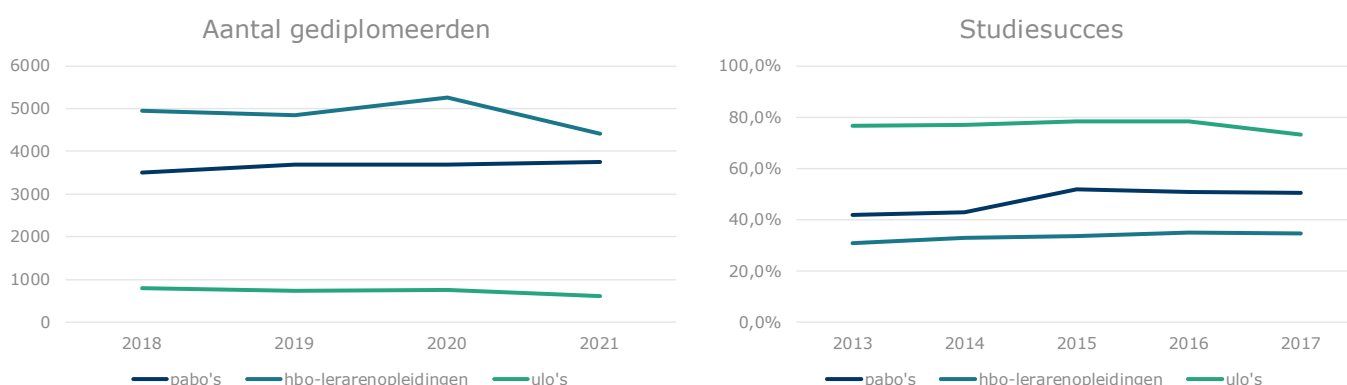
Figuur 4 toont in percentages hoeveel studenten ieder jaar na het eerste jaar doorstuderen, uit het ho uitvallen of van studie switchen voor de pabo's en de hbo-lerarenopleidingen (het aandeel studenten dat in het eerste jaar of na het eerste jaar een diploma behaald heeft is dermate klein dat we die hier niet tonen). Vanaf 2018 is te zien dat met name bij de hbo-lerarenopleidingen, maar ook bij de pabo's, het percentage studenten dat na het eerste jaar doorstudeert toeneemt. Dit percentage blijft vervolgens vrij stabiel voor de hbo-lerarenopleidingen, maar het aandeel studenten dat doorstudeert aan een pabo neemt in 2020 weer af tot het niveau van 2017.

Doorstuderende, uitval en switch

Figuur 4. Percentage studenten dat na het eerste jaar doorstudeert, uitgevallen is of van studie geswitcht is. Bron: DUO.

Ieder jaar behaalt een bepaald aantal studenten een diploma. Dit cijfer noemen wij hier de **uitstroom** (links in Figuur 5). Daarnaast kan gekeken worden naar het **studiesucces**. Het studiesucces van een cohort wordt aangegeven door het percentage studenten dat het diploma in *nominaal* + 1 jaar behaald heeft. Aangezien hbo-bacheloropleidingen veelal vier jaar (nominaal) duren, zijn deze cijfers tot en met de cohort van 2017 bekend.

Figuur 5. Links: Aantal studenten dat ieder jaar een diploma behaald heeft. Rechts: Het percentage studenten dat het diploma in *nominaal* + 1 jaar behaald heeft. Bron: DUO.

Het aantal studenten dat ieder jaar een diploma behaalt lijkt voor alle lerarenopleidingen redelijk constant te blijven over de jaren. Met name bij de ulo's is het studiesucces hoog (rechts in Figuur 5). Voor de pabo's en met name de hbo-lerarenopleidingen ligt dit een stuk lager. Enkele gesprekspartners verwachten dat deze cijfers door de toenemende mate van maatwerk in de opleiding dankzij het bestuursakkoord ook zullen klimmen de komende jaren. Anderen verwachten daarentegen juist dat meer maatwerk ook tot langere trajecten kan leiden, omdat de studie vaker gecombineerd kan worden met een baan. Dit hoeft niet per definitie slecht te zijn, omdat meer mensen voor het beroep kiezen, maar kan wel leiden tot een lagere score op studiesucces. Echter zal het nog een aantal jaren duren voordat de effecten van het bestuursakkoord zichtbaar zullen zijn in de studiesucces- en uitstroomcijfers.

Loopbaanmonitor onderwijs

Het zal nog een aantal jaren duren voordat de effecten van het bestuursakkoord op de aansluiting met de arbeidsmarkt zichtbaar zijn. In het vorige tussenrapport hebben we aangekaart dat betrokkenen uit het veld vonden dat het **beroepsrendement** te laag is: te weinig afgestudeerden worden daadwerkelijk leraar. Dit hebben we toen gedemonstreerd aan de hand van cijfers uit de **Loopbaanmonitor Onderwijs**. In December 2022 is de rapportage hiervan over de periode 2015 – 2021 verschenen.⁴⁹ De Loopbaanmonitor Onderwijs probeert inzicht te krijgen in de arbeidsmarktsituatie van pas afgestudeerde leraren en het beroepsrendement van de lerarenopleidingen. Omdat startende leraren vooral in de eerste jaren na hun afstuderen het onderwijs verlaten focust de Loopbaanmonitor Onderwijs zich vooral op deze eerste fase. De monitor bestaat uit twee onderdelen: analyses op de microdata van het CBS en een jaarlijkse enquête onder leraren die in het jaar daarvoor hun eerste diploma voor een lerarenopleiding hebben behaald.

Tabel 2. Aandeel van de afgestudeerden dat werkzaam is binnen het onderwijs in %. De tabel is gebaseerd op Tabel 2.1 uit de Loopbaanmonitor Onderwijs van Centerdata.

	pabo			hbo lerarenopleiding			ulo		
Jaren na afstuderen	1	3	5	1	3	5	1	3	5
Cohort 2015	76	84	84	66	69	69	73	72	71
Cohort 2016	81	84	85	65	69	70	73	74	71
Cohort 2017	85	86		68	71		72	70	
Cohort 2018	87	88		69	73		71	71	
Cohort 2019	88			71			74		
Cohort 2020	90			74			77		

De start van het bestuursakkoord in 2020 zal op de cohort van 2020 nog geen effect hebben gehad. Desalniettemin toont Tabel 2 dat het aandeel afgestudeerden van de pabo, hbo-lerarenopleiding (lerarenopleiding vo) en de ulo dat na 1, 3 of 5 jaar werkzaam is binnen het onderwijs elk jaar toeneemt. Deze meest recente cijfers laten zien dat een steeds groter deel van de pabo- en hbo-afgestudeerden na afstuderen in het onderwijs werkzaam is. Ook is er voor de laatste twee cohorten van de ulo een stijging te zien in het aandeel afgestudeerden dat een jaar na afstuderen werkzaam is in het onderwijs (respectievelijk 74% en 77%). Een betere aansluiting op de beroepspraktijk, bijvoorbeeld middels Samen Opleiden,⁵⁰ zou volgens gesprekspartner bij kunnen dragen aan een hoger percentage dat direct na afronding werkzaam is binnen het onderwijs, doordat afgestudeerden mogelijk beter voorbereid zijn op de beroepspraktijk.

Universiteiten van Nederland

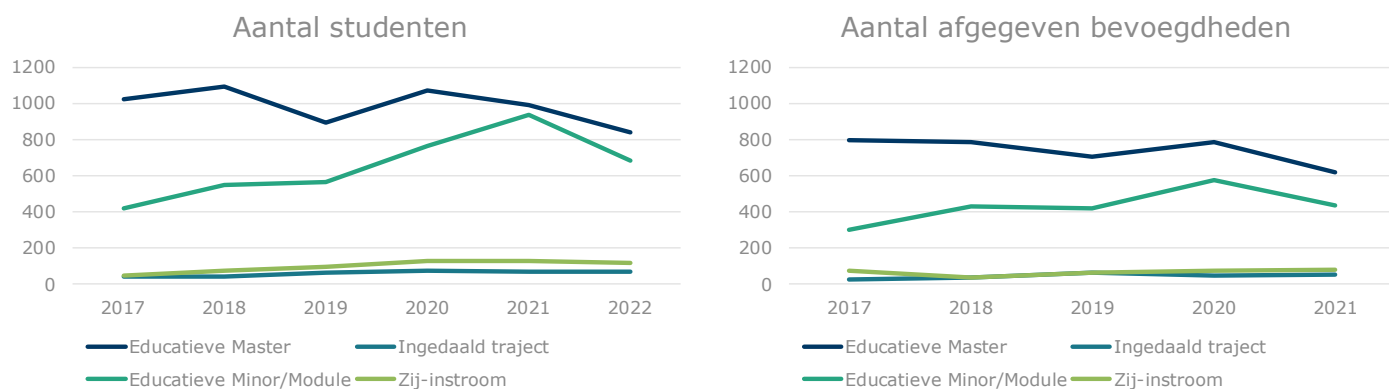
De UNL vraagt zelf ook bij de ulo's uit hoeveel studenten zich elk jaar inschrijven en hoeveel bevoegdheden er worden afgegeven.⁵¹ Deze cijfers komen in grote lijnen overeen met de cijfers van DUO, maar doordat DUO de cijfers maskeert (zie voetnoot 48) kunnen ze ietwat afwijken. In deze cijfers van UNL worden vier categorieën onderscheiden:

⁴⁹ [Loopbaanmonitor onderwijs - Centerdata NL](#)

⁵⁰ [Samen Opleiden](#)

⁵¹ [Universiteiten van Nederland – Cijfers lerarenopleidingen](#)

- **Eerstegraads opleidingen:**
 1. *Educatieve Master*. De éénjarige en tweejarige variant van de master geaggregeerd.
 2. *Ingedaalde educatieve Masterprogramma's*. Binnen reguliere, niet-educatieve masterprogramma's worden tracks aangeboden die leiden tot een eerstegraads certificering.
 3. *Zij-instroom*. Zij-instroom in beroep is een traject dat gefinancierd wordt door subsidie van OCW. Na afronding van dit traject ontvangt de kandidaat géén masterdiploma, maar een getuigschrift bekwaamheidsonderzoek met eerstegraads bevoegdheid.
- **Tweedegraads opleidingen:**
 4. *Educatieve Minor/Module*. Een educatieve minor is een traject van 30 ECTS dat studenten tijdens hun universitaire bacheloropleiding kunnen volgen. Na afronding wordt hun beperkte tweedegraads bevoegdheid bijgeschreven op het bachelordiploma. Een educatieve module is een traject van 30 ECTS voor kandidaten met een afgerond bachelordiploma dat verwant is aan een schoolvak. Na afronding van de module ontvangen de kandidaten een certificaat met een beperkte tweedegraads bevoegdheid.

Figuur 6. Cijfers van Universiteiten van Nederland over het aantal studenten en afgegeven bevoegdheden in de opleidingen die leiden tot bevoegdheden. Bron: UNL.

UNL houdt (nog) geen cijfers bij over de instroom in de verschillende varianten van de universitaire pabo. Figuur 6 laat zien dat zowel de instroom als uitstroom aan Educatieve Masters, Minoren en Modules afneemt. In de afgelopen jaren tot en met 2021 is de populariteit van Educatieve Minoren en Modules toegenomen ten opzichte van Educatieve Masters. In 2022 is echter een daling te zien.

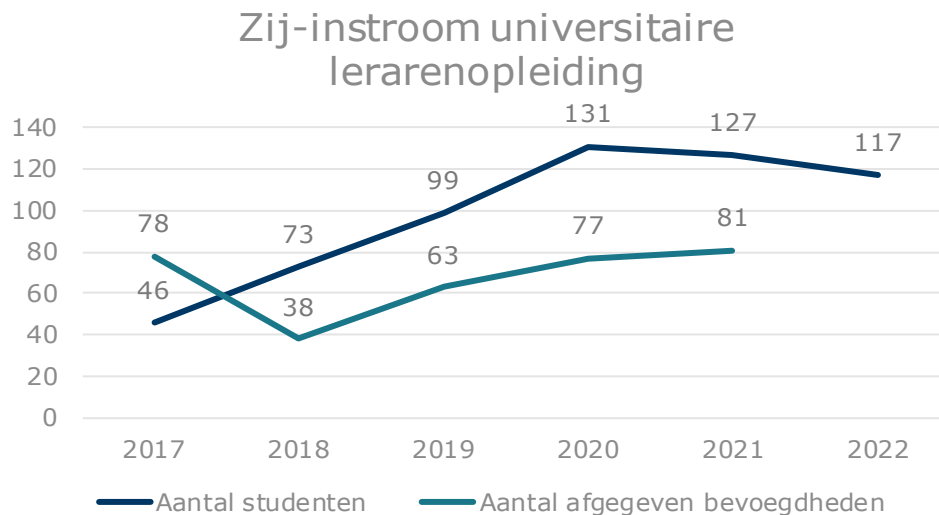
4.1.2 Specifieke actielijnen

Naast de algemene effecten van het bestuursakkoord zijn er ook actielijnen die specifiek betrekking hebben op de instroom, uitstroom, uitval en studiesucces van studenten. Hieronder tonen we per specifieke actielijn de huidige stand van zaken die we gedurende de loop van het bestuursakkoord kunnen volgen.

Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod

Doel: *Zij-instromers ervaren drempels in de aanloop naar en tijdens hun opleiding. De initiatieven in deze actielijn moeten ertoe leiden dat de lesbevoegdheid **door meer studenten en op een verantwoorde manier behaald kan worden**, dat de **uitval van studenten verlaagd wordt** en dat de opleidingstrajecten meer gewaardeerd worden door de studenten.*

Bij deze actielijn gaat het dus specifiek over de uitval- en uitstroomcijfers van de zij-instroom in beroep bij de ulo's. Deze cijfers worden door UNL uitgevraagd bij de universitaire lerarenopleidingen.⁵² Over het algemeen is er de afgelopen jaren een toename van het aantal studenten en het aantal afgegeven bevoegdheden (diploma's, certificaten) waar te nemen. In COVID-19 jaar 2021 is de toename van het aantal studenten afgevlakt. Deze trend lijkt zich door te zetten in 2022.

Figuur 7. Instroom- en uitstroomcijfers per jaar voor de universitaire zij-instroom in beroep. Bron: UNL.

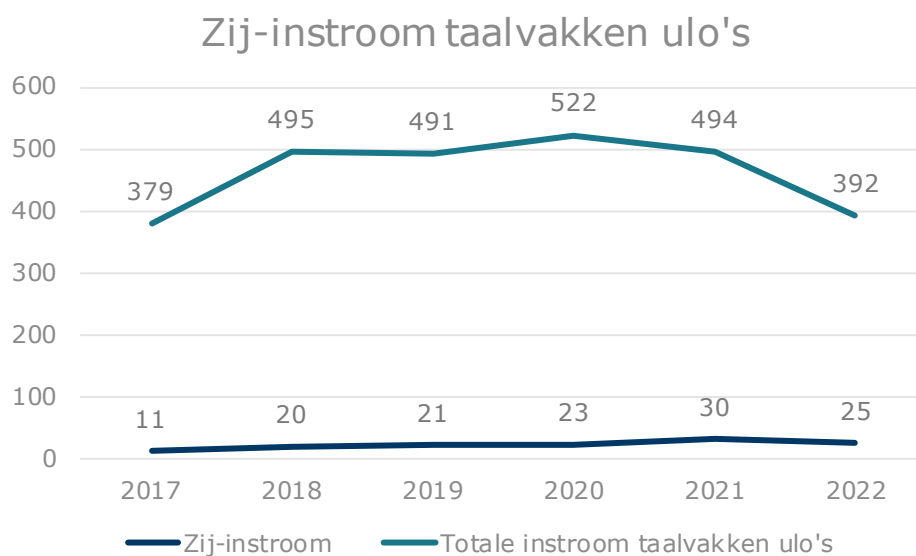
Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken

Doel: Met alfa4all wordt meegewerkt aan het tegengaan van het lerarentekort in **de taalvakken** in het voortgezet onderwijs. Dit doet alfa4all volgens een soortgelijk systematiek als bèta4all. Doordat studenten en zij-instromers kosteloos deficiënties in vakinhoudelijke kennis kunnen bijspijkeren, kunnen ze gemakkelijker **doorstromen naar academische lerarenopleidingen**.

Deze actielijn richt zich specifiek op de zij-instroom bij de taalvakken van de ulo's. Ook dit wordt door UNL bijgehouden. In Figuur 8 hieronder wordt de totale instroom in de taalvakken van de ulo's getoond en specifiek de zij-instroom.⁵³ De zij-instroom is de afgelopen zes jaar ruim verdubbeld, maar is slechts verantwoordelijk voor een klein deel van de totale instroom.

⁵² [Universitaire aanpak lerarentekort - Feiten en cijfers](#), update van 9 november 2023.

⁵³ UNL definieert zij-instroom als "traject dat wordt gefinancierd met een subsidie van het ministerie van OCW. Na afronding van dit traject ontvangt de kandidaat géén masterdiploma, maar een getuigschrift met een eerstegraads bevoegdheid. Dit traject bestaat sinds het jaar 2000."

Figuur 8. Instroom bij de taalvakken van de universitaire lerarenopleiding. Bron: UNL.

Alfa4All is er specifiek op gericht om deze instroom via de zij-instroom de komende jaren te vergroten. In 2018 is een aanzienlijke groei te zien in het totale aantal zij-instromers, ten opzichte van 2017. Van 2018-2021 leek de zij-instroom te stabiliseren, maar in 2022 neemt de instroom aanzienlijk af. Tabel 3 toont de zij-instroom specifiek per vak.

Tabel 3. Aantal zij-instromers in beroep bij de taalvakken aan de universitaire lerarenopleidingen. Bron: UNL.

Taalvak	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Arabisch						
Chinees						
Duits	4	5	1	5	3	4
Engels	1	4	3	3	9	4
Frans		1	2	3		3
Fries						
Grieks en Latijn	3	1	4	2	3	
Hebreeuws						
Italiaans						
Nederlands	3	8	10	10	14	12
Russisch						
Spaans		1	1		1	1
Taalvakken (ns)						
Totaal	11	20	21	23	30	25

Academische opleidingsroutes primair onderwijs

Doel: Door middel van de academische opleidingsroutes primair onderwijs worden voor specifieke doelgroepen aantrekkelijke routes toegankelijk, waarmee de **instroom vergroot** wordt en meer wordt behouden voor het primair onderwijs.

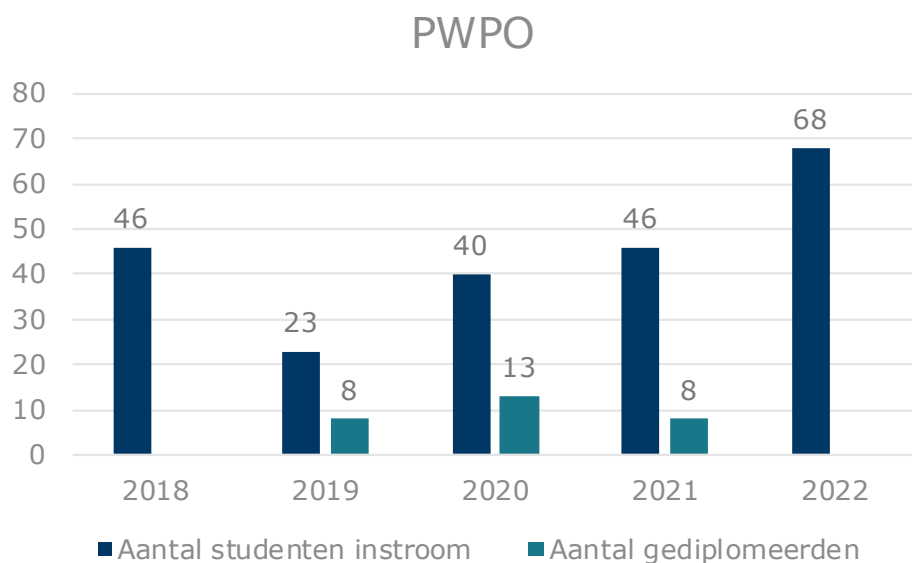
Sinds 2018 is het ook mogelijk om op het wo de pabo te doen, waarvoor de mogelijkheden met het bestuursakkoord verder zijn uitgebreid.⁵⁴ Momenteel bestaan de volgende opties:

1. **De academische lerarenopleiding primair onderwijs (ALPO):** Een dubbele-bachelor aan het hbo ('B Opleiding tot leraar Basisonderwijs') en het wo ('B Onderwijswetenschappen' of 'B Pedagogische Wetenschappen').
2. **De ingedaalde master:** Hbo-studenten aan de pabo ('B Opleiding tot leraar Basisonderwijs') kunnen tijdens hun opleiding al beginnen aan een schakeltraject op de universiteit voor de 'M Onderwijswetenschappen'.
3. **Het bachelor-mastermodel:** In vier jaar kan zowel een hbo-bachelor met po lesbevoegdheid ('B Opleiding tot leraar Basisonderwijs') als een wo Master of Arts in het domein communicatie, kunst en cultuur behaald worden.
4. **De wo 'B Pedagogische Wetenschappen Primair Onderwijs' (PWPO):** deze universitaire bacheloropleiding wordt afgesloten met een wo bachelordiploma en een po lesbevoegdheid.
5. **De wo 'Educatieve Master Primair Onderwijs' (EMPO):** in twee jaar wordt een master in de Sociale Wetenschappen met een po lesbevoegdheid behaald.
6. **De wo-master en hbo-bachelor (MPabo):** in twee jaar wordt zowel de universitaire 'M Educational Sciences' als de hbo 'B Opleiding tot leraar Basisonderwijs' gevolgd.

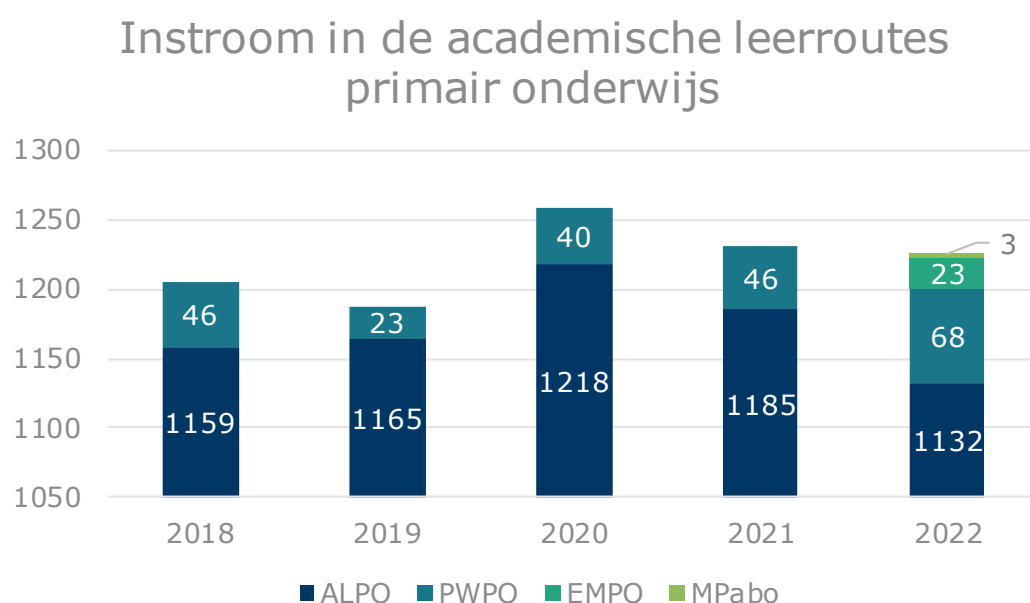
Voor deze actielijn zullen we de instroom- en uitstroomcijfers van deze opleidingen volgen. Op basis van DUO-cijfers kunnen we op dit moment alleen iets zeggen over de instroom- en uitstroom cijfers van de PWPO. In Figuur 9 is het aantal studenten dat in dat jaar instroom in de PWPO getoond (donkerblauw) ten opzichte van het aantal uitgegeven diploma's (lichtblauw). De overige studenten zijn ofwel nog in opleiding of uitgestroomd.

Voor de ALPO, EMPO en MPabo zijn namelijk enkel instroomcijfers bekend. Doordat deze pabo mogelijkheden, met uitzondering van de PWPO en de EMPO, een combinatie van verschillende opleidingen betreft, maakt dit het in kaart brengen van instroom- en uitstroomcijfers gecompliceerder. De instroomcijfers van deze vier pabo mogelijkheden zijn gepresenteerd in Figuur 10. De instroom aan de ALPO neemt sinds 2020 elk jaar af, terwijl de instroom in de PWPO elk jaar toeneemt. De totale instroom neemt iets af in de laatste drie jaar. DUO houdt geen cijfers bij over de ingedaalde master en het bachelor-mastermodel. Wij raden de UNL en VH daarom aan om, voor het volgen van deze specifieke actielijn, bij hun uitvraag onder lerarenopleidingen de cijfers van de ingedaalde master en het bachelor-mastermodel ook mee te nemen.

⁵⁴ [Wat is de universitaire pabo? | Het Onderwijsloket](#)

Figuur 9. Aantal studenten dat instroomde en diploma's ontving bij de PWPO. Bron: DUO.

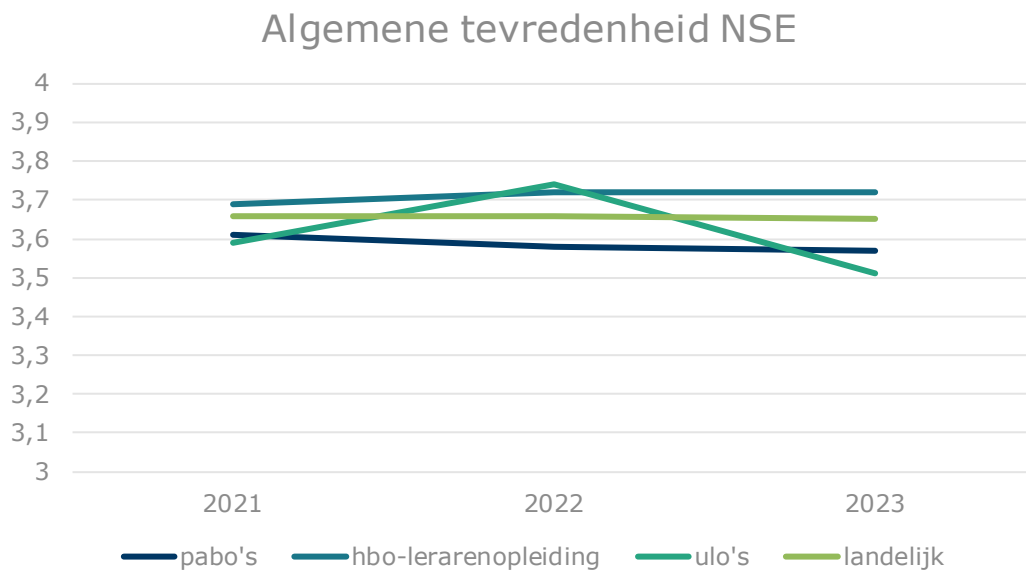
Figuur 10. Aantal studenten dat instroomde bij de ALPO, PWPO, EMPO en MPabo. Bron: DUO.

4.2 Ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers

Voor het meten van de ervaringen en tevredenheid van studenten over de flexibilisering van de lerarenopleiding maken we gebruik van de Nationale Studenten Enquête (NSE). Opgemerkt moet worden dat het effect van COVID-19 waarschijnlijk ook gevolgen op de tevredenheid van studenten gehad zal hebben. Mede daardoor zal het ook lastig worden om effecten van het bestuursakkoord op de tevredenheidsscores in 2021 en 2022 vast te stellen. Bovendien worden niet alle doelgroepen meegenomen in de NSE, zoals de zij-instromers in beroep.

4.2.1 Algemene effecten bestuursakkoord

Figuur 11 toont de scores voor algemene tevredenheid uit de NSE voor de pabo's, de hbo-lerarenopleidingen, de ulo's en het landelijke gemiddelde van alle opleidingen. De landelijke tevredenheidsscores zijn tussen 2021 en 2023 stabiel gebleven ($p > 0.05$). De algemene tevredenheidsscore van ulo studenten is daarentegen significant afgenomen tussen 2021 en 2023.⁵⁵ Gesprekspartners verwachten dat de flexibilisering van de lerarenopleiding een positief effect zal hebben op deze cijfers. Uit de casestudy bij de pabo van Fontys blijkt wel dat tevredenheid initieel kan afnemen, in dit geval doordat pabo-studenten in eerste instantie minder tevreden zijn met beoordeling en toetsing bij leeruitkomsten, wat mettertijd naar verwachting verbetert als studenten meer gewend raken aan de nieuwe manier van werken.

Figuur 11. Algemene tevredenheid. Bron: Nationale Studentenenquête.

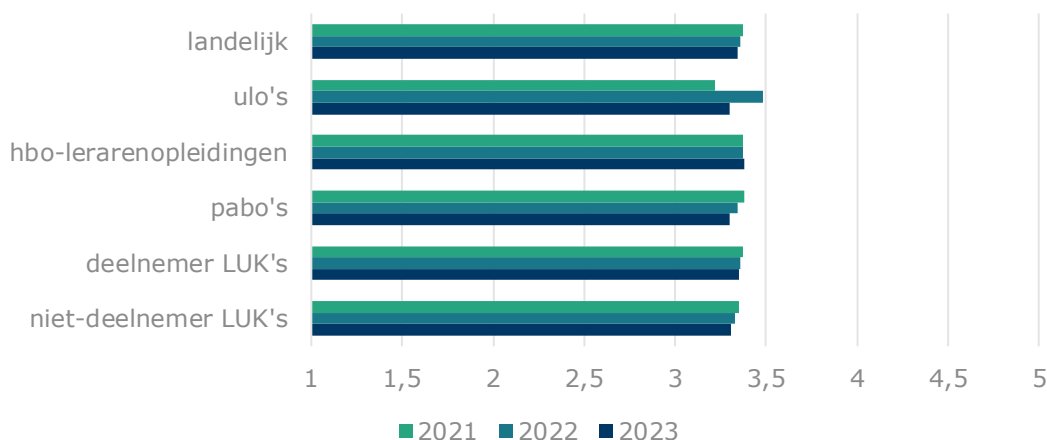
Ook wordt er in de NSE specifiek gevraagd naar de tevredenheid van studenten met de ruimte die ze hebben om zelf vorm te geven aan hun programma. In Figuur 12 maken we naast voorgaande uitsplitsingen ook nog een onderscheid tussen hogescholen die hebben meegedaan aan het experiment leeruitkomsten (LUK's) en hogescholen die hier niet aan mee hebben gedaan. Tussen 2021 en 2023 zijn er in het landelijke gemiddelde, de tevredenheid van HBO lerarenopleidingen en van ulo's geen significante verschillen ontstaan in de tevredenheidsscore om zelf vorm te geven aan het programma ($p > 0.05$). Bij studenten aan de pabo's was er een significante afname in de tevredenheid tussen 2021 en 2023.⁵⁶ Het valt ons op dat bij hogescholen die *niet* deelnamen aan het experiment leeruitkomsten de tevredenheid bij studenten met de ruimte om zelf vorm te geven aan hun programma is afgenomen tussen 2021 en 2023.⁵⁷

⁵⁵ Ulo's: $t = 4.05$, $p < 0.01$; 2021: $M = 3.59$, $SD = 1.04$; 2023: $M = 3.51$, $SD = 1.01$

⁵⁶ Pabo's $t = 5.75$, $p < 0.05$; 2021: $M = 3.38$, $SD = 0.97$; 2023: $M = 3.30$, $SD = 1.00$

⁵⁷ Niet-deelnemers LUK's: $t = 4.08$, $p < 0.05$; 2021: $M = 3.35$, $SD = 1.01$; 2023: $M = 3.31$, $SD = 1.03$

Tevredenheid met mogelijkheid om zelf vorm te geven aan het programma

Figuur 12. Tevredenheid met flexibiliteit van studieprogramma lerarenopleidingen. Bron: Nationale Studentenenquête.

4.2.2 Specifieke actielijnen

Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid

Doel: De hbo-lerarenopleidingen willen op korte termijn onnodige verschillen in de omgang met **erkenning van eerder verworven competenties** (EVC's) en vrijstellingen op basis van elders verworven kwalificaties te verkleinen zodat de student/kandidaat altijd op dezelfde kwaliteit en uitwisselbaarheid van EVC of vrijstellingen kan rekenen.

Deze actielijn is in eerste instantie voornamelijk gericht op de zij-instroom. In de beschikbare enquêtes is het niet mogelijk om specifiek in te zoomen op deze doelgroep. De Startmonitor bevraagt studenten in het algemeen aan het begin van het schooljaar (in september) en aan het eind van het schooljaar (in juni). Een vraag in de monitor is hoe belangrijk verschillende motieven waren voor het kiezen van de lerarenopleiding. Eén van de keuzes is hier de verkorte route of vrijstellingen. Er is sinds de publicatie van het Tussenrapport in 2022 geen update geweest van de resultaten van de Startmonitor. We monitoren de publicatie van nieuwe resultaten gedurende de loop van het bestuursakkoord.

4.3 Beschikbaarheid indicatoren voor het meten van de effecten van het bestuursakkoord

Met de 2-meting brengen we kwantitatieve indicatoren van het bestuursakkoord in kaart in de vorm van instroom, uitval, studiesucces, beroepsrendement en studenttevredenheid. Het doel van het bestuursakkoord is om middels flexibilisering van de lerarenopleidingen en meer maatwerk een positief effect te bewerkstelligen op deze indicatoren (zie ook het analysekader in Figuur 1). Het is echter lastig om ontwikkelingen op deze indicatoren toe te schrijven aan het bestuursakkoord.

Ten eerste is het nog maar de vraag of de effecten van het bestuursakkoord binnen de looptijd van dit onderzoek gemeten kunnen worden. Een deel van de activiteiten binnen het bestuursakkoord wordt de komende jaren gerealiseerd en zal daardoor nog geen effect hebben op de indicatoren. Bovendien geldt voor een deel van de indicatoren dat we pas over een aantal jaar effect kunnen zien. Zelfs als er nu al een effect is op de instroom van

studenten, dan zal het effect op het studiesucces in sommige gevallen pas in 2027-2028 gemeten kunnen worden. De cijfers over de uitval in het eerste studiejaar zullen wel al eerder beschikbaar zijn.

Ten tweede is het lastig om de effecten van het bestuursakkoord te isoleren van andere maatschappelijke trends. Het hbo krimpt naar verwachting de komende jaren,⁵⁸ het is niet uit te sluiten dat door deze algemene trend ook de instroom in de hbo-lerarenopleidingen krimpt. Ook kunnen bijvoorbeeld (verwachte) veranderingen in het studiefinancieringssysteem, bekostiging van het hoger onderwijs en de naweeën van COVID-19 van invloed zijn op de instroom, uitval, studiesucces, beroepsrendement en studenttevredenheid.

⁵⁸ [Prognose aantal studenten hbo | Hoger Onderwijs | OCW in cijfers](#)

5 Observaties en aandachtspunten

In dit hoofdstuk plaatsen we puntsgewijs onze observaties en aandachtspunten bij de huidige stand van het bestuursakkoord. Aangezien dit een tussenrapport betreft en activiteiten nog gaande zijn zien wij dit nog niet als conclusies en aanbevelingen. In paragraaf 5.1 plaatsen we onze observaties over de verschillende fasen van ons analysekader. In paragraaf 5.2 noemen we enkele aandachtspunten voor de uitvoering van het bestuursakkoord en ons verdere onderzoek ernaar.

5.1 Observaties ten aanzien van de stand van het bestuursakkoord

Voorwaarden (input)

1. Verschillende wetswijzigingstrajecten zijn gestart om werken met of conform de principes van leeruitkomsten en het faciliteren van zij-instroom in het beroep te verankeren in de WHW. De educatieve module is inmiddels verankerd in de WHW en de WVO 2020.
2. De financiële middelen zijn over het algemeen toereikend voor de realisatie van ambities en doelstellingen van het bestuursakkoord.
3. Het bestuursakkoord stelt impulsfinanciering beschikbaar voor activiteiten die ook na afloop van het bestuursakkoord moeten doorlopen, waaronder EVC-assessments en regionale allianties. Van verschillende activiteiten is meer duidelijkheid over de financiering na afloop van het bestuursakkoord (o.a. Alfa4all), van andere activiteiten is hierover nog veel onduidelijkheid en onzekerheid (o.a. regionale allianties).

Uitvoering (throughput)

4. De tien actielijnen zijn sinds het vorige rapport verder gevorderd in hun proces. Verkenningen zijn grotendeels afgerond. Voor een aantal actielijnen wordt inmiddels gewerkt naar implementatie van resultaten.
5. De verlenging van de doorlooptijd van het bestuursakkoord met een jaar biedt lerarenopleidingen meer ruimte om werkzaamheden goed uit te voeren.
6. Het vrijmaken van capaciteit voor werkzaamheden bovenop de reguliere taken blijft een uitdaging.
7. Verschillende actielijnen (o.a. de beide actielijnen t.a.v. leeruitkomsten voor het hbo en het wo) vragen om herziening of herbezinning van het curriculum en een cultuuromslag binnen lerarenopleidingen. Het bestuursakkoord zet veranderingen in beweging die naar verwachting niet voor afloop van het bestuursakkoord 2024 voltooid zullen zijn.
8. Voor de regionale allianties geldt dat deze gewaardeerd worden, maar dat voor veel betrokkenen onduidelijk is hoe de allianties zich tot de landelijke ontwikkeling van de onderwijsregio's verhouden, wat hun rol is bij de ontwikkeling en welke positie de allianties hebben ten opzichte van de onderwijsregio's.

Resultaten (output)

Observaties ten aanzien van de beoogde resultaten van de verschillende actielijnen (zie Bijlage 1 voor een overzicht van de beoogde resultaten):

9. Regionale allianties: doelstellingen zijn behaald.
10. Kennisdelen en samenwerken: doelstellingen worden gedurende het bestuursakkoord aangepast om beter aan te sluiten op de behoeften in het veld. Dit proces is nog gaande.
11. Academische zij-instroom po: doelstellingen zijn behaald.

12. Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid: proces richting doelstellingen is nog gaande. Hierbij stellen we vast dat er verschillende verwachtingen leven ten aanzien van de EVC's en in welke mate deze worden toegepast voor de invulling van geschiktheidseisen en/of bekwaamheidseisen.
13. Leeruitkomsten hbo: proces richting doelstellingen is nog gaande. Doorwerking vraagt langetermijnaanpak.
14. Alfa4all: doelstellingen zijn behaald.
15. Modularisering curriculum: doelstellingen zijn behaald.
16. Academische opleidingsroutes po: doelstellingen zijn behaald.
17. Leeruitkomsten wo: doelstellingen zijn behaald. Het proces is nog gaande en er wordt gewerkt aan een langetermijnaanpak.
18. Universitaire zij-instroom: doelen zijn deels behaald, proces is nog gaande.

Observaties ten aanzien van de implementatie van resultaten binnen lerarenopleidingen:

19. Verschillende lerarenopleidingen beginnen ervaring op te doen met het implementeren van resultaten van het bestuursakkoord. Er ontstaan geleidelijk *best practices* hoe lerarenopleidingen te flexibiliseren.
20. Geïmplementeerde resultaten worden binnen lerarenopleidingen over het algemeen positief gewaardeerd door opleiders, studenten en het werkveld.
21. De omslag die het werken met leeruitkomsten bij hbo-lerarenopleidingen vereist kan op korte termijn leiden tot verlaagde studenttevredenheid, voornamelijk rondom beoordeling en toetsing. Lerarenopleidingen hebben tijd nodig om leeruitkomsten zo duidelijk mogelijk te formuleren en de begeleiding van studenten te optimaliseren.
22. De actielijnen ten aanzien van leeruitkomsten voor hbo en wo en de actielijnen voor EVC's (hbo) en zij-instroom (wo; o.a. op basis van EVC's) kennen een sterke samenhang binnen sectoren (d.w.z. EVC en leeruitkomsten) en tussen sectoren.

Effecten (outcome)

23. Het is nog niet duidelijk of het bestuursakkoord zal bijdragen aan een betere aansluiting op de arbeidsmarkt en een hoger aandeel afgestudeerden dat in het onderwijs werkzaam wordt en blijft. Gesprekspartners verwachten dat een betere voorbereiding op de beroepspraktijk hier een positief effect op zal hebben.
24. Enkele gesprekspartners wijzen erop dat flexibilisering, in combinatie met maatschappelijke ontwikkelingen zoals het lerarentekort, ertoe kunnen leiden dat studenten langer over hun studie doen. Dit moet volgens hen niet worden beschouwd als een negatief resultaat.
25. Gesprekspartners verwachten dat het bestuursakkoord een positieve bijdrage zal leveren aan de algemene tevredenheid van studenten met hun opleiding en zien dit ook terug in hun interne evaluaties. Enkele gesprekspartners wijzen erop dat studenttevredenheid op korte termijn kan afnemen als studenten moeten wennen aan de nieuwe manier van werken.
26. Er lijken geen (eenduidig) positieve trends te zijn op (zij-)instroom, studiesucces of verlaagde uitval.
27. Er lijkt een positieve trend te zijn op het beroepsrendement.
28. Tussen 2021 en 2022 is sprake van een sterke daling van de (zij-)instroom in de taalvakken aan de ulo's.
29. Er lijkt vooralsnog geen sprake van (eenduidig) positieve trends op studenttevredenheid. Bij de ulo's is een significante daling waarneembaar tussen 2022-2023.
30. Voor een deel van de kwantitatieve indicatoren zal een effect pas ruim na afloop van het bestuursakkoord zichtbaar worden, denk aan cijfers op afstuderen of de mate waarin afgestudeerden in het onderwijs werkzaam zijn.

31. Het doel van het bestuursakkoord is om middels flexibilisering van de lerarenopleidingen en meer maatwerk een positief effect te bewerkstelligen op deze indicatoren. Het zal heel lastig zijn om kwantitatieve ontwikkelingen aan de lerarenopleidingen toe te schrijven aan het bestuursakkoord. Er zijn veel verschillende ontwikkelingen in het onderwijs en de arbeidsmarkt met verschillende invloeden op deelname van studenten aan lerarenopleidingen.

5.2 Aandachtspunten voor het bestuursakkoord en onderzoek

Gezien dit een tussenrapport betreft hebben we nog geen evaluerende conclusies en aanbevelingen. Voor de doorlooptijd van het bestuursakkoord zien we echter drie aandachtspunten waar mogelijk al op kan worden geacteerd:

1. Meer duidelijkheid ten aanzien van toekomstperspectieven van resultaten. Het bestuursakkoord ambieert blijvende flexibilisering van de lerarenopleidingen. Verschillende actielijnen werken nu richting implementatie en bestending voor na afloop van het bestuursakkoord. Dit levert vragen op over toekomstige financiering van werkzaamheden (bijv. EVC-procedures), bekostiging van de opleiding (bijv. werken met leeruitkomsten) en samenwerkingsverbanden (bijv. regionale allianties). Hierin ligt een rol voor OCW, VH, UNL en de lerarenopleidingen.
2. Meer duidelijkheid over de wettelijke duurzaamheid van resultaten. Voor verschillende actielijnen geldt dat duurzame implementatie afhankelijk is van wetswijzigingen en inbedding in de WHW. Het is van belang dat na afloop van het bestuursakkoord niet de situatie ontstaat dat geïmplementeerde resultaten juridisch onhoudbaar blijken. Dit risico kan bovendien gedurende de looptijd van het bestuursakkoord lerarenopleidingen weerhouden om resultaten te implementeren. Hierin ligt een rol voor OCW.
3. Houd oog op de afstemming tussen actielijnen ten aanzien van leeruitkomsten en EVC's. De actielijnen ten aanzien van leeruitkomsten voor hbo en wo en de actielijnen voor EVC's (hbo) en zij-instroom (wo; o.a. op basis van EVC's) kennen een sterke samenhang binnen sectoren (d.w.z. EVC en leeruitkomsten) en tussen sectoren (d.w.z. hbo en wo). Hierin ligt een rol voor VH, UNL en de lerarenopleidingen.
4. Meer duidelijkheid over het werken met EVC's. In de gesprekken met opleiders, studenten en werkveld betrokken bij hbo-lerarenopleidingen observeren we verschillende verwachtingen ten aanzien van de EVC's en in welke mate deze worden toegepast in het geschiktheids- of bekwaamheidsonderzoek. Hierin ligt een rol voor VH, UNL en de lerarenopleidingen.

Bijlage 1. Overzicht beoogde resultaten van het bestuursakkoord

Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo)

1. In 2022 zijn er op in ieder geval twee plekken regionale lerarenallianties gevormd.

Kennisdelen en samenwerking in het flexibiliseren van lerarenopleidingen (hbo/wo)

2. In 2023 participeren de hbo en wo lerarenopleidingen gezamenlijk in een netwerk 'flexibilisering lerarenopleidingen'.
3. In 2022 hebben de hbo- en wo-lerarenopleidingen in samenwerking leeruitkomsten voor het eerstegraads gebied geformuleerd.
4. In 2022 hebben de hbo- en wo-lerarenopleidingen gezamenlijk een professionaliseringsprogramma ontwikkeld voor lerarenopleiders en schoolopleiders in het opleiden van zij-instromers.

Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs (hbo/wo)

5. In september 2021 kunnen zij-instromers in de regio Leiden/Amsterdam en regio Utrecht starten met een academische zij-instroomroute.

Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo)

6. De student krijgt vanaf studiejaar 2021-2022 de mogelijkheid om voor of in de poort een intake-assessment te doen.
7. Vanaf 2021 is de zij-instroom voor de pabo's geharmoniseerd.
8. Daarvoor werken de hogescholen gezamenlijk aan kennisdeling, borging en professionalisering van assessoren en intakers/begeleiders.

Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo)

9. 2022-2023 en 2023-2024 hebben de reeds deelnemende instellingen met alle lerarenopleidingen geen vaststaand onderwijsprogramma meer.
10. In 2022 zijn lerarenopleiders verder geprofessionaliseerd in de reeds in gang gezette ontwikkeling m.b.t. begeleiding en didactiek voor volwassenen en het werken met leerwegonafhankelijk toetsen.
11. In 2020-2021 ontwikkelen de hbo-lerarenopleidingen gezamenlijk landelijke, geharmoniseerde leeruitkomsten voor de brede pedagogisch-didactische basis.
12. In 2020-2021 bereiden instellingen die reeds werken met leeruitkomsten zich voor op de uitbreiding vanaf 2021.
13. In 2020-2021 verkennen de nog niet deelnemende instellingen in hoeverre het werken conform de uitgangspunten van het experiment leeruitkomsten voor hun werkt. In 2021-

2022 wordt er een besluit genomen over verdere invoering van het werken met leeruitkomsten.

14. Instellingen nemen in alle jaren actief deel aan kennisdelings- en ontwikkelingsbijeenkomsten die door 10voordeleraar georganiseerd worden.

15. Parallel aan bovengenoemde ontwikkelingen wordt door de lerarenopleidingen monitorings- en evaluatieonderzoek uitgevoerd specifiek voor de lerarenopleidingen om evidence informed te kunnen werken.

Alfa4all: maatwerk programma voor zij-instromers in de talen tekortvakken (wo)

16. In januari 2022 kunnen studenten die nog onvoldoende vakinhoud beheersen zich via het programma Alfa4all bijscholen om toelaatbaar te zijn tot een universitaire vooropleidingen.

17. In december 2021 zijn alle cursussen voor het Alfa4allprogramma ontwikkeld.

18. In november 2020 kunnen studenten de eerste deficiëntiecursussen voor de schoolvakken Nederlands, Engels en Duits volgen.

19. In december 2022 is een plan voor duurzame continuering gereed.

Modularisering curriculum: in leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo)

20. In september 2021 heeft de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Utrecht ervaring opgedaan met een modulair curriculum, de ervaringen gedeeld met andere ulo's en op basis van de ervaringen de samenwerking met de scholen vormgegeven.

21. In september 2022 hebben de universitaire lerarenopleidingen van de Universiteit Leiden en van de Universiteit van Amsterdam het curriculum van de eenjarige master modulair ingericht.

22. In september 2023 kunnen studenten bij de Universiteit Utrecht, Universiteit Leiden, Vrije Universiteit Amsterdam en Universiteit van Amsterdam via een modulair opgebouwd curriculum een eerstegraads bevoegdheid behalen.

23. In september 2023 heeft de universitaire lerarenopleiding van de Vrije Universiteit het curriculum modulair ingericht.

24. De ervaringen met de modulaire opleiding worden geëvalueerd onder studenten, lerarenopleidingen en betrokken scholen en de resultaten daarvan worden verspreid binnen de ICL en, bij hbo-lerarenopleidingen.

Academische opleidingsroutes primair onderwijs (wo)

25. Afhankelijk van de verkenning en de macrodoelmatigheidstoets en Toets Nieuwe Opleiding (TNO) kunnen studenten met een afgeronde universitaire bacheloropleiding in september 2022 in Leiden, Utrecht, Amsterdam en Rotterdam starten met een opleidingstraject naar een lesbevoegdheid voor het primair onderwijs dat past bij hun vooropleiding.

Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo)

26. In juli 2021 is de verkenning opgeleverd naar de mogelijkheden die het werken volgens de principes van leeruitkomsten biedt voor de universitaire lerarenopleidingen. In september 2021 wordt besloten welke universitaire lerarenopleidingen volgens de principes van het experiment leeruitkomsten willen gaan werken.

27. De ervaringen in het oriënteren op en werken volgens de principes van leeruitkomsten worden in ICL (lerarenopleidingen voor het vo) en PO-Kamer (lerarenopleidingen voor het po) verband gedeeld.

Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo)

28. In januari 2022 hanteren de ulo's een gezamenlijke werkwijze voor het erkennen en waarderen van eerder verworven competenties als onderdeel van het geschiktheidsonderzoek (specifiek voor de doelgroep zij-instroom in beroep).

29. In juni 2022 is er voor zij-instromers/overstappers een kennisbank beschikbaar, verbonden aan het Onderwijsloket, waarin kandidaten zich via zelfstudie optimaal kunnen voorbereiden op het docentschap.

30. Doorlopend wordt de informatie over de zij-instroomroutes en overstapmogelijkheden duidelijk, goed vindbaar en aangepast op actuele ontwikkelingen zichtbaar gemaakt bij het Onderwijsloket voor geïnteresseerden.

31. In 2021 wordt verkend hoe bestaande flexibele trajecten, zoals de educatieve minor en module, aantrekkelijker kunnen worden aangeboden aan leraren die al een bevoegdheid hebben, of uitstromen vanuit hbo-lerarenopleidingen.

32. In 2023 is er in meerdere regio's een flexibel maatwerktraject voor zij-instromers/overstappers beschikbaar dat is toegespitst op de achtergrond en behoeften van zij-instromers.

33. In 2023 zijn alle trajecten voor zij-instromers aangepast op de eventuele wijzigingen die voortkomen uit de inbedding van de zij-instroom in beroep (ZiB) in het reguliere stelsel. Een onderzoek daarnaar vindt plaats tijdens de looptijd van het bestuursakkoord.

34. In september 2021 is er een landelijk netwerk van examen- en toelatingscommissies die implementatie van de harmonisering van ingangseisen voor zij-instromers begeleidt en onderhoudt, en scholingsplannen voor ZiB-trajecten afstemt.

35. In januari 2022 is er een ICL VO netwerk 'zij-instroom & overstap' waarin bestaande kennis, ervaringen en relevante onderzoeken over de werving, de begeleiding en het op-leiden van zij-instromers worden samengebracht en gedeeld.

Bijlage 2. Overzicht interviewrespondenten

Gesprekspartners bij lerarenopleidingen

Naam	Organisatie
Bernadette Laudy	NHL Stenden
Dirkje van der Aa	Radboud Universiteit Nijmegen
Fred Janssen	Universiteit Leiden
Jaap Rohof	Radboud Universiteit Nijmegen
Joke Kiewiet	Hogeschool Arnhem-Nijmegen
Luce Claessens	Universiteit Utrecht
Marije Groos	Hogeschool Leiden
Mariska Krijgsman	Thomas More Hogeschool
Selma Janssen	Regionale Alliantie

Aantal gesprekspartners per case studie

	Fontys	EMPO's
Studenten	2	4
Docenten, opleiders	4	2
Werkveld	3	1

Bijlage 3. Tabellen 2-meting

Tabel bij Figuur 2. Instroom cijfers van de pabo's, hbo-lerarenopleidingen (eerstegraads en tweedegraads) en ulo's. Bron: DUO.

Jaar	2018	2019	2020	2021	2022
pabo's	6.639	7.313	9.660	7.676	7.799
hbo tweedegraads	7.426	6.858	7.051	6.558	5.952
hbo eerstegraads	2.620	2.649	2.873	2.670	2.582
ulo's	1.058	892	1.034	925	779

Tabel bij Figuur 3. Cijfers na het eerste jaar. Links: pabo's, rechts: hbo-lerarenopleidingen. Bron: DUO.

Soort HO	Jaar	In-stroom	Door-studeren	Diploma voor opleiding	Switch opleiding	Diploma voor andere opleiding	Uitval uit HO
Pabo's	2017	5.992	70,9%	0,2%	10,2%	0,1%	17,2%
Pabo's	2018	6.639	71,7%	0,2%	10,8%	0,1%	16,3%
Pabo's	2019	7.313	76,5%	0,1%	8,0%	0,1%	13,7%
Pabo's	2020	9.660	70,7%	0,1%	10,4%	0,1%	16,7%
Pabo's	2021	7.676	70,2%	0,0%	11,4%	0,0%	18,4%
HBO	2017	10.383	62,6%	3,8%	12,7%	0,4%	20,8%
HBO	2018	10.047	63,5%	3,9%	12,7%	0,3%	19,5%
HBO	2019	9.507	69,6%	3,1%	11,3%	0,4%	14,6%
HBO	2020	9.926	69,7%	3,1%	11,3%	0,4%	14,8%
HBO	2021	9.229	66,7%	0,0%	13,9%	0,0%	20,5%

Tabel bij Figuur 4. Percentage studenten dat na het eerste jaar doorstudeert, uitgevallen is of van studie geswitcht is. Bron: DUO.

	Pabo			Hbo-lerarenopleiding		
	Doorstu-deren	Switch opleiding	Uitval uit ho	Doorstu-deren	Switch opleiding	Uitval uit ho
2017	71%	10%	17%	65%	14%	21%
2018	72%	11%	16%	67%	13%	20%
2019	76%	8%	17%	71%	12%	17%
2020	71%	10%	17%	71%	12%	16%
2021	70%	11%	18%	67%	14%	19%

Tabel bij Figuur 5. Links: Aantal studenten dat ieder jaar een diploma behaald heeft. Rechts: Het percentage studenten dat het diploma in nominaal + 1 jaar behaald heeft. Bron: DUO.

Gediplomeerden

Jaar	pabo	hbo lerarenopleiding	ulo
2018	3.496	4.944	795
2019	3.681	4.842	732
2020	3.698	5.251	756
2021	3.747	4.414	625

Studiesucces (nominaal +1)

Jaar	pabo	hbo lerarenopleiding	ulo
2013	41,9%	30,8%	76,6%
2014	42,9%	32,9%	77,0%
2015	52,1%	33,6%	78,3%
2016	50,8%	34,9%	78,3%
2017	50,5%	34,6%	73,2%

Tabel bij Figuur 6. Cijfers van Universiteiten van Nederland over het aantal studenten en afgegeven bevoegdheden in de opleidingen die leiden tot bevoegdheden. Bron: UNL.

Instroom

Programma	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Educatieve Master	1.021	1.095	894	1.073	990	840
Ingedaald traject	43	42	63	76	68	71
Educatieve Minor/Module	421	551	568	765	939	682
Zij-instroom	46	73	99	131	127	117
Totaal	1.531	1.761	1.624	2.045	2.124	1.710

Afgegeven bevoegdheden

Programma	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Educatieve Master	798	789	708	784	620	798
Ingedaald traject	25	35	62	49	56	25
Educatieve Minor/Module	301	430	422	578	436	301
Zij-instroom	78	38	63	77	81	78
Totaal	1.202	1.292	1.255	1.488	1.193	1.202

Tabel bij Figuur 7. Instroom- en uitstroomcijfers per jaar voor de universitaire zij-instroom in beroep. Bron: UNL.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal studenten	46	73	99	131	127	117
Aantal afgegeven bevoegdheden	78	38	63	77	81	

Tabel bij Figuur 8. Instroom bij de taalvakken van de universitaire lerarenopleiding. Bron:

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal studenten	11	20	21	23	30	25
Aantal afgegeven bevoegdheden	379	495	491	522	494	392

Tabel bij Figuur 9. Aantal studenten dat instroomde en diploma's ontving bij de PWPO. Bron: DUO.

	Aantal studenten instroom	Aantal gediplomeerden
2018	46	
2019	23	8
2020	40	13
2021	46	8
2022	68	

Tabel bij Figuur 10. Aantal studenten dat instroomde bij de ALPO, PWPO, EMPO en MPabo. Bron: DUO.

	ALPO	PWPO	EMPO	MPabo
2018	1.159	46		
2019	1.165	23		
2020	1.218	40		
2021	1.185	46		
2022	1.132	68	23	3

Tabel bij Figuur 11. Algemene tevredenheid. Bron: Nationale Studentenenquête.

Jaar	pabo	hbo lerarenopleiding	ulo	landelijk
2021	3,61	3,69	3,59	3,66
2022	3,58	3,72	3,74	3,66
2023	3,57	3,72	3,51	3,65

Tabel bij Figuur 12. Tevredenheid met flexibiliteit van studieprogramma lerarenopleidingen. Bron: Nationale Studentenenquête.

	niet-deelnemer LUK	deelnemer LUK	pabo	Hbo lerarenopleiding	ulo	landelijk
2021	3,35	3,37	3,38	3,37	3,22	3,37
2022	3,33	3,36	3,34	3,37	3,48	3,36
2023	3,31	3,35	3,3	3,38	3,3	3,34

Contact:

Dialogic innovatie & interactie
Hooghiemstraplein 33-36
3514 AX Utrecht
Tel. +31 (0)30 215 05 80
www.dialogic.nl